

DRABBAD ONLINE

Anders Nyman

Utgiven av BUP Elefanten och Landstinget i Östergötland

Den här rapporten har författats av Anders Nyman

Referensgrupp för projektet är:

Lena Banck, Teamchef, BUP Elefanten, Linköping

Lars Löf, Ansvarig för barnenheten vid Östersjöstaternas råd.

Carl-Göran Svedin, Professor i Barn- och Ungdomspsykiatri vid Lunds Universitet

Ingrid Åkerman, Nationell Koordinator vid Socialstyrelsen och rådgivare till World Childhood Foundation

Förord

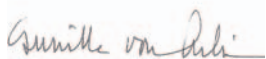
Det här är första rapporten som projektet "Stöd till barn och ungdomar vilka utsatts för övergrepp och exploatering via Internet" publicerar. Projektet har initierats och genomförs av BUP Elefanten och finansieras av World Childhood Foundation.

Barn och ungdomar tillbringar mycket tid framför datorn och genom det här projektet vill vi lära oss mer om hur de kommunicerar med hjälp av moderna tekniker. De kan ofta mer än vuxenvärlden om den nya tekniken och det är viktigt för oss alla att ta reda på mer om de risker och möjligheter som barnen kan komma i kontakt med.

Vi behöver lära oss mer om ungdomars värderingar. Vi vill veta mer om hur barn och ungdomar påverkas när de utsätts för kränkningar via Internet. Vi behöver mer kunskap om ungdomars konkreta erfarenheter, tankar och känslor när det gäller vilka risker man tar. Vi vet för lite hur barn och ungdomar på sikt påverkas av att bli utsatta för den här typen av exponering.

Projektet syftar till att ge professionella, som arbetar med stöd till barn, nya och bättre verktyg och metoder så att barn kan skyddas från övergrepp och så att de som råkat illa ut, kan få adekvat och korrekt bemötande. Det är högst angeläget att ytterligare förstärka vår beredskap att bistå barn och ungdomar med rätt prevention och kompetent stöd.

Det är vår förhoppning att vi om tre år när projektet är avslutat ska ha mera kunskaper om hur vi kan hjälpa och stödja barn som utsatts för övergrepp på Internet.

Gunilla von Arbin
Generalsekreterare
World Childhood Foundation

Lena Banck
Teamchef
BUP Elefanten

Innehållsförteckning

I Sammanfattning	5
II Inledning och bakgrund	8
III Professionella erfarenheter och reflektioner i Sverige	10
1. BUP-Elefanten	11
2. Mottagning BUP VASA	14
3. Grupp Emilia	16
4. "Alexandraärendet" – Diskussion med åklagare Ulrika Rogland	18
5. Huddinge BUP	19
6. Centrum för barn och ungdomar i kris, Rädda Barnen, Stockholm	22
IV Säker i cyberrymden	27
V RFSL	29
VI BRIS	30
1. Virtuellt mobbning	30
2. Destruktiva kontakter över Internet	31
VII Internet som risk och möjlighet	33
VIII Internationella erfarenheter	35
1. ECPAT International's rapport: Våld mot barn i cyberrymden	35
2. Offer online	39
3. Barnardo's genomgång av 83 ärenden	41
IX Sammanfattande diskussion	48
1. Samlade erfarenheter	48
2. Bedömningar av om det föreligger kränkningar och övergrepp med koppling till ny teknik	49
3. Utgör pojkar och flickor med erfarenhet av IKT-relaterade kränkningar en speciell grupp?	49
4. Riskbeteende online och offline	51
5. Barn och unga om riskerna med Internet	54
6. Behandlingsinsatser	55
7. Framtida uppgifter	57
X Referenser	58

”ja jag tycker inte att man ska vara rädd men kanske försiktig som jag va inte försiktig jag råkade ge ut mitt mobil nr till en "snäll" kille som visade sig att vara 52 år och skickade massa mord hot sms tiol mig men jag anmälde honom till polisen och han e fASST men jag gör ju inte om det för då var jag riktigt rädd!!”

Ur mejl till BRIS

I Sammanfattning

I ökad omfattning rapporteras såväl av professionella som av barn och ungdomar själva och deras föräldrar att kränkningar, övergrepp, mobbning och trakasserier av barn och unga inte sällan har koppling till den nya tekniken runt mobiltelefoner, digitalkameror och datorer.

Just nu (februari 2006) rapporteras att det i en filmad sekvens som påträffats i en mobiltelefon beskrivs hur en oidentifierad minderårig flicka tvingas föra upp en brinnande cigarett och en trädgren i underlivet. En grupp unga män står runt omkring henne och skanderar ”hora”¹. Dessa bilder har funnits i kameran under ca sex månader och det är inte känt om de är spridda till andra mobiltelefoner eller via Internet. I fokus för denna händelse står förstås den flicka som utsatts för detta, hur hon mår idag, vilken hjälp hon erbjudits eller behöver erbjudas, om hon accepterar stöd samt en del frågor som rör det faktum att händelsen blivit filmad.

Gärningsmännen och flickan kommer sannolikt att kunna identifieras just för att händelsen filmats och sannolikheten för att flickan ska kunna erbjudas hjälp ökar därmed. Samtidigt frågar vi oss om övergreppet hade skett om inte kameran registrerat händelsen. Kan det vara så att kamerans närvaro kan utlösa den här typen av övergrepp eller att kamerans närvaro i någon mening

¹ Dagens Nyheter 2006-02-10, sid 10

förhöjer upplevelsen för förövaren? Kan möjligheten att på detta sätt skaffa sig en trofé, att triumfera över offret och öka på förnedringen, kunna visa andra och skryta erbjuda en sådan lockelse att det nu finns anledning att speciellt uppmärksamma den nya teknikens betydelse när det gäller övergrepp och kränkningar av barn och unga?

Denna rapport avser att belysa dessa frågor. Projektet Drabbad Online har initierats av BUP Elefanten, barnpsykiatri i Östergötlands läns landsting och finansieras av World Childhood Foundation.

Gemensamt för de barn och unga som på detta sätt råkar illa ut i Internet-relaterade sammanhang är att vi än så länge vet mycket lite om vilka dessa barn är, hur de mår, vilka behov av hjälp och bearbetning de har och vilket slags bemötande de är mest hjälpta av.

För att förstå detta tog jag kontakt med behandlare och andra professionella vilka på olika sätt har erfarenhet av Internet relaterade kränkningar och övergrepp mot barn och unga.

I kontakterna med framför allt representanter för de behandlingskliniker som jag besökte framkom att man hade erfarenhet av ärenden där barn och unga råkat illa ut, med mer eller mindre tydlig koppling till ny teknik. Det gällde enstaka ärenden eller barn i någon av de "härvor" som ibland avslöjas där ett stort antal barn utnyttjats. Gemensamt för de flesta var dock att man inte i någon nämnvärd utsträckning fokuserade på den nya tekniken. Behandlaren var mer upptagen av att låta den unge bearbeta det trauma som varit för handen och svek, skuld och skamkänslor. I den mån man trodde att ny teknik kunde ha betydelse handlade det om detta med det dubbla traumat som ibland förelåg, att både vara utsatt och utnyttjad och dessutom att detta dokumenterats och gjorts tillgängligt för andra.

Flera intervjuade behandlare förde fram sin övertygelse om att användningen av Internet medfört att vi nu har en ökande barnprostitution i landet som är mer dold och svåråtkomlig än när den skedde nästan "öppet på gatan".

De intervjuade behandlarna är också samstämmiga vad gäller förskjutningen av traditionella värden och föreställningar i delar av ungdomskulturen. Detta gäller särskilt vad som är normala, "skämmiga" eller pinsamma bilder av den unge i exempelvis sexuella situationer. Här har säkert kamerans ständiga närvaro i ungdomsgrupperna betydelse, liksom dokusåpor och den lättillgängliga pornografin.

I de besökta teamen konstateras att det finns starka skäl för att ytterligare uppmärksamma den nya tekniken. Både vad gäller de risker som kan finnas för vissa av de ungdomar som råkar illa ut och hur de drabbas och kan bemötas. Den nya tekniken kan möjliggöra och locka till riskbeteende för såväl förövare som de barn och unga som drabbas.

Barn och unga, föräldrar, behandlare och andra professionella inom utbildningsområdet, och professionella som arbetar med barn behöver kännedom om de erfarenheter som nu börjar utvinnas från detta område. Detta förutsätter förstås fortsatta initiativ inom såväl frivillig som offentlig sektor när det gäller ytterligare forskning och kunskapsutveckling.

Landstinget i Östergötland, BUP Elefanten, avser att under en treårsperiod i samarbete med World Childhood Foundation, med början våren 2006, kartlägga och följa upp övergreppsärenden med speciell anknytning till IKT, informations- och kommunikationsteknik. Avsikten är att ytterligare fördjupa kunskaperna om de speciella behov som eventuellt föreligger hos de pojkar och flickor som drabbas. Denna rapport är avsedd att utgöra ett första steg i ett sådant utvecklingsarbete.

I slutet av denna rapport sammanfattas fyra skrivna arbeten inom ämnesområdet som samtliga summerar aktuell kunskap, ståndpunkter och erfarenheter inom området. Dessa arbeten slår fast att alltfler barn och ungdomar råkar ut för att ofrivilligt och frivilligt ta del av *avancerat pornografiskt material på Internet*. Flera unga rapporterar att de känt sig oroad, rädda, kränkta och önskade att de aldrig stött på detta material. I vilken mån barn och unga tar skada av att ta del av avancerad pornografi kan egentligen ingen dra några slutsatser om.

Rapporterna är också överens om att *mobbing och trakasserier* med koppling till ny teknik är något som alltfler barn och unga idag utsätts för. Internet och mobiltelefoner erbjuder effektiva verktyg för den som vill generera andra i så motto att förnedrande information med blixstens hastighet kan nå ett mycket stort antal människor. Utsattheten blir synlig för ett ogripbart antal åskådare, vilket har visat sig få förödande konsekvenser för den som drabbas.

Ett växande problem utgör också enligt rapportförfattarna de vuxna som befinner sig online i syfte att ta kontakt med barn och unga för sexuella ändamål. Detta stannar i de flesta fall vid försök som avvisas men kan också genom långvarig förberedelse för övergrepp, *online grooming*, leda till kontakter i verkliga livet, offline, där barn och ungdomar kan råka illa ut. Förutom sviterna av fysiska trauman i form av ofrivilligt sex och våldtäkter kan dessa ungdomar under lång tid behöva hjälp med att bearbeta de svek och manipulationer de blivit utsatta för.

Internet har stor betydelse för den kommersiella sexuella exploateringen av barn genom *produktion och distribution av bilder på sexuellt utnyttjade barn*, s.k. barnpornografi. De allra flesta barn som blir utsatta för detta är fortfarande oidentifierade. *Unga erbjuder i ökad omfattning själva sexuella tjänster över nätet*. Det inkluderar såväl posering med hjälp av web cam som offline kontakt.

II Inledning och bakgrund

De allra senaste årens accelererande utveckling när det gäller informations- och kommunikationsteknologin – IKT, har inneburit att gränserna för hur snabbt och i vilken mängd och form som information kan spridas ständigt flyttats framåt. Kommunikationsmöjligheterna framstår i det närmaste som oändliga. Tid och rum erbjuder inte längre den givna begränsning som vi vant oss vid när det gäller var någonstans vem kan ta kontakt med vem. Detta innebär förstås möjligheter och risker som vi idag inte riktigt kan överblicka konsekvenserna av. Ett aktivt online-umgänge med kända och okända utgör vardagen för de allra flesta barn och ungdomar idag. Barn och ungdomar tillbringar en stor del av sin fritid framför datorn med att söka information, köpa och sälja, ladda ner musik och filmer, spela spel, själva eller tillsammans med andra, kända och okända, mejla, chatta, umgås och knyta nya kontakter med andra barn och ungdomar. Mobiltelefoner, spelkonsoler, Mp3-spelare, GPS-teknik, kameror och musikinstrument synkroniseras, integreras och digitaliseras i en allt snabbare takt där kommunikationen mellan människor och utbytet av information står i centrum. Precis som i all annan kommunikation så ryms i dessa möten oanade möjligheter till kreativitet, lust, lärande, växande och utveckling för de barn och unga som deltar och befinner sig på tröskeln av den informationsteknologiska revolution som vi ännu bara sett inledningen av.

Den nya tekniken är ett instrument, varken god eller ond i sig. Den ställer sig till förfogande för de människor som vill använda den. Precis som all annan teknisk landvinning kan den användas för gott och för ont. Den kan vara förförisk, skapa beroende, överutnyttjas, förefalla obegriplig, onödig, hyllas och besvärjas. På vilket sätt den nya tekniken ställer sig till förfogande för barn och unga idag, hur den används, vilka som råkar illa ut på de mötesplatser den tillhandahåller, är något vi bara steg för steg får kunskap om. Det råder fortfarande osäkerhet om det är den nya tekniken i sig som ställer till problem för barn och unga eller om den i den meningen inte utgör ett större hot än traditionella mötesplatser. Vi har kunnat se att den har spelat en roll som arena men hur farligt detta verktyg är kan vi inte med säkerhet uttala oss om.

I artikel 17 i FNs konvention om barnets rättigheter, där massmedias roll berörs, framhålls vikten av barnets rätt att ha tillgång till information från olika nationella och internationella källor "särskilt sådant som syftar till att främja den sociala, andliga och moraliska välfärden och den fysiska och psykiska hälsan." Samtidigt nämns barnets rätt till skydd mot material som kan äventyra en sådan välfärd och skada barnet. Konventionsstaterna uppmanas att utveckla strategier kring hur barn ska skyddas från information som kan ha skadlig inverkan på barnet. Detta gäller även Internet som i detta avseende utgör en

högst adekvat spegel av såväl de onda som goda aspekterna av människors tankar, känslor och handlande.

Internet och ny teknik har kommit att spela en framträdande roll när det gäller frågor om barnets rättigheter och utsatthet, frågor som under de senaste 20 åren tilldragit sig allt större intresse. Sexuella övergrepp på barn, trafficking, barnprostitution, bilder på sexuella övergrepp på barn (s.k barnpornografi) och därmed pornografiskt exploaterade barn, våldtäkter och trakasserier har stått i fokus för diskussionen om barns utsatthet och där har nätbaserad information ökat i betydelse. Sannolikt har Internet och ny teknik varit viktiga både som inspiration, som kontaktkanal vid ekonomiska transaktioner och som del av en marknadsföring, liksom vid uppspårning, avslöjande och rättslig hantering och även rehabilitering.

När vi försöker ringa in området *"Internetrelaterade kränkningar av barn och unga"* ställs vi inför en rad frågor. En av de mest angelägna handlar förstås om barnet på bilden, de utsatta och pornografiskt exploaterade barnen. "Barnet på bilden" i dessa sammanhang är nästan alltid ett okänt barn. Endast ca 400 av över 10.000 eller kanske 50.000 barn i denna hantering är identifierade. Vi vet därför egentligen inte hur övergreppen har upplevts och hanterats av den drabbade, det enskilda barnet. Det handlar också om hur den nya tekniken används när det gäller mobbning och trakasserier ungdomar emellan, med förödande konsekvenser för den som utsätts. Riskgrupper och riskbeteende när det gäller ungdomar som knyter kontakter med okända på nätet eller i samband med detta råkar illa ut på olika sätt, utgör också angelägna områden liksom problematiken kring den grupp ungdomar som själva är aktiva när det gäller att mot betalning erbjuda sexuella tjänster såväl online som offline.

För att ta ett första steg på vägen mot fylligare kunskap om dessa barn som på olika sätt är drabbade, inte av den nya tekniken i sig, utan av hur denna nya teknik hanterats av dem själva och andra har BUP Elefanten, i ett projekt som finansieras av World Childhood Foundation, tagit initiativet till en första kartläggning. Ambitionen har varit att identifiera ett antal frågeställningar som ska kunna tjäna som utgångspunkt för fortsatta initiativ, diskussioner och metodutveckling.

Genom att sammanfatta artiklar och rapporter inom området, att intervjua behandlare och andra professionella är tanken att ge konturer åt denna problematik. Denna rapport avser att diskutera hur behoven för de ungdomar som drabbas ser ut och hur dessa behov ska mötas. Rapporten ger även några exempel på vad det är barn och unga kan råka ut för och en uppfattning om hur detta upplevs och hanteras av den unge.

Samtliga intervjuer, liksom sammanställningen och tolkningen av dessa har utförts av rapportens författare. Författaren svarar även för slutsatser och sammanfattande resonemang. Rapporten har granskats och godkänts av uppdragsgivare och referensgrupp.

III Professionella erfarenheter och reflektioner i Sverige

Isyfte att ta del av erfarenheter och funderingar kring aktuella, pågående eller avslutade ärenden med anknytning till Internetrelaterade kränkningar av barn och ungdomar tog jag kontakt med och sammanträffade med representanter för ett antal behandlingsenheter i Sverige:

- BUP Elefanten, Linköping
- Mottagning BUP VASA, Stockholm
- Grupp Emilia, Malmö
- Huddinge BUP
- Centrum för barn och ungdomar i kris, Rädda Barnen, Stockholm

Mina övergripande frågeställningar / frågeområden för dessa intervjuer var:

Vilka är de samlade erfarenheterna i teamet av ärenden rörande Internet relaterade övergrepp?

Hur gör man för att bedöma om det föreligger kränkningar och övergrepp med koppling till Internet?

Kan man anta att behoven ser annorlunda ut för barn och unga som varit utsatta för kränkningar med koppling till Internet än för de barn och unga som utsatts för övergrepp utan samband med Internet, och hur skiljer sig då dessa behov åt?

Hur tänker/känner/förhåller sig barn och unga själva i förhållande till de risker som föreligger på ett mer generellt plan, och vad gäller för de som råkar illa ut? Hur ser deras berättelser ut? Hur formulerar de sig? Har barn generellt sett lättare eller svårare att formulera sig kring övergrepp där de blivit lurade med hjälp av den nya tekniken?

Hur uppfattar man att riskgrupper och riskbeteende fördelar sig bland barn och ungdomar? Uppfattar man att det är samma ungdomar som riskerar att (som råkar illa ut) via Internet som riskerar att råka illa ut (som råkar illa ut) i andra sammanhang? Vilken typ av insatser/ansatser/behandling ser behandlare som särskilt lämpade för barn och unga med den här typen av upplevelser?

För att ytterligare belysa offerreaktioner, riskgrupper och riskbeteende hos unga människor som råkar illa ut via kontakter på Internet har jag intervjuat Ulrika Rogland åklagaren i det s.k. Alexandramålet som just nu (feb 2006) pågår i Malmö tingsrätt.

I anslutning till intervjun med Huddinge BUP gör jag även en telefonintervju med Elsy Carleryd Franzén, psykolog och forskare med uppdraget att för Huddinge Kommuns räkning dokumentera erfarenheterna av det s.k. Huddingeärendet där ett stort antal barn utnyttjades av en man som dokumenterade övergreppen och distribuerade dem över Internet.

I. BUP-Elefanten

BUP-Elefanten är en specialiserad enhet för psykoterapeutisk hjälp för barn och ungdomar när sexuella övergrepp och/eller misshandel misstänks eller har konstaterats. Verksamheten bedrivs i Linköping. BUP-Elefanten bedriver forskning och metodutveckling på områdena aggressivitet/sexualitet och övergrepp.

Inledningsvis konstaterade teamet att eftersom man visste så pass lite om Internet och chatkulturen bland de pojkar och flickor man möter, så ställer man inte de frågor kring detta som man borde ställa. I teamet fanns varierande erfarenheter av Internetrelaterade övergrepp och kränkningar. Någon berättade om unga flickor under 15 år som man hade haft kontakt med, som varit mer eller mindre "besatta" av att surfa och chatta med män, och som skickade in mer eller mindre lättklädda bilder på sig själva och dejtade främmande män. Andra ärenden handlade om flickor som hade blivit utsatta för våldtäkter i samband med ett möte med någon de träffat och chattat med på nätet efter att ha lagt ut sexiga bilder på sig själva. I något fall hade en flicka också blivit hotad via SMS efter våldtäkten.

Detta menade man i teamet ofta handlade om flickor som är osäkra på sig själva, svältfödda på bekräftelse, med bristfälliga vuxennätverk som kan övervaka, lägga sig i och ge råd och stöd. "Det var den omedelbara bekräftelsen hon var ute efter som gjorde att hon bortsåg från de mer långsiktiga konsekvenserna" kommenterade någon i teamet den ena flickans dilemma.

Hur barn och unga uppfattar det faktum att det kanske finns mer eller mindre avklädda och komprometterande bilder på dem under överskådlig framtid, fanns det egentligen inga erfarenheter av i teamet. Några hade varit inblandade i diskussioner med föräldrar till barn som blivit smygfotograferade nakna på badstränder och på badhus. Skulle barnen informeras eller inte? I de fallen hade de professionella valt att följa och stödja föräldrarnas

beslut, vare sig det handlade om att berätta eller inte berätta för barnet om att dessa bilder fanns.

I teamet efterlystes mer av diskussioner och vägledning i dessa nya frågeställningar. Det finns varken riktlinjer, erfarenheter eller praxis att luta sig emot. De speciella behov och behandlingsansatser som kunde tänkas vara användbara vid den här typen av övergrepp hade man ännu inte formulerat sig omkring i teamet. I behandling användes metoder och ansatser som man utvecklat när det gäller barn som varit utsatta för kränkande behandling och traumatiska upplevelser. Flera gav uttryck för att man visste för lite och fortfarande hade för lite erfarenheter för att kunna dra några slutsatser angående speciella metoder eller förhållningssätt. Detta med "dubbel kränkning" diskuterades. Det rådde osäkerhet om i vilken utsträckning det var något som upptog ungdomarna, att övergreppen var dokumenterade. "För en del kanske..." funderade någon "men kanske handlar det om att vi inte riktigt frågar och tar reda på det" konstaterade någon annan.

Sammanfattningsvis och avslutningsvis var man i teamet överens om att något håller på att hända i ungdomskulturen som man inte riktigt hade överblick över. Kamera och bilder är ständigt närvarande där ungdomar träffas såväl offline som online. Tillsammans med möjligheter som nu finns att snabbt kommunicera med andra man känner och inte känner spelar de en viktig roll i det ständiga flödet av kontakter, sex, flirt, konflikter och uppgörelser som alltid uppstår där människor möts.

IKT för med sig nya sätt att vara osams, att hämnas och att lösa konflikter där föräldragerationen inte riktigt hänger med. "Vi behöver veta mer hur det känns/ upplevs och relateras av de unga på en mer vardaglig nivå, för att utveckla vår beredskap att kunna ställa de rätta frågorna" uttryckte sig någon i teamet. Någon konstaterade att man regelmässigt borde ställa frågor om närvaro av kamera, Internetvanor, hur man gör när man kalkylerar risker och fattar beslut, såväl när det gäller ungdomar i svårigheter som i mer normala sammanhang.

"Som behandlare behöver vi vänja oss vid tanken att det finns kameror närvarande såväl när ungdomar utsätts för övergrepp som i deras normala samvaro med varandra" uttryckte sig någon annan. Möjligheten att gränserna för vad som är normalt och privat, respektive oanständigt och skämmigt håller kanske på att flyttas fram diskuterades i teamet. "Kan det vara så att tanken på att det finns bilder på mig själv på Internet när jag är naken, har sex eller är full, inte har samma betydelse för den som är ung Internetanvändare idag som den har för en mer i Internethänseende nymornad vuxengeneration?"

Den frågan dröjde sig kvar i rummet sedan intervjun avslutats.

Emma 13 år fick via en chatsida på nätet kontakt med en man som tyckte att hon var söt och hon erbjöds att "hjälpa till" i den modell – och eskortverksamhet som mannen drev. När Emma träffade mannen som var i 40-årsåldern tyckte hon att han verkade trevlig, förstod och uppskattade henne på ett sätt som hon inte varit med om tidigare. Hon blev kär i mannen, uppfattade att han var kär i henne och de inledde en sexuell relation. Mannen ville att Emma skulle hjälpa honom att skaffa flickor till den verksamhet mannen bedrev. Vilket Emma också gjorde. Hon övertalade kompisar att ta "romantiska" bilder på sig själva, vilket innebär att de var mer eller mindre pornografiska. För det fick de några hundralappar var i betalning. För att sedan bli godkända för den "eskortverksamhet" som mannen bedrev var de tvungna att ställa upp på sex med honom. Sedan erbjöds de mot betalning till olika män som krävde sexuella tjänster. Detta gällde även Emma. När det gick upp för Emma att hon långt ifrån var mannens flickvän utan manipulerad och lurad att tro detta, blev hon förstås besviken och arg. I den behandlingskontakt hon erbjöds visade det sig att det var sveket hon var mest upptagen av, att hon hade blivit osams med sina kompisar som anklagade henne för att ha lurat dem, att det var hennes fel att de blev utnyttjade och att hennes mamma kallade henne hora.

Aidentifierat ärende från en av de besökta mottagningarna

2. Mottagning BUP Vasa

BUP Vasa är en specialenhet inom Stockholms läns landsting som inom länet erbjuder behandling för barn och ungdomar och deras familjer vid misstänkta eller bekräftade sexuella övergrepp.

Vid mötet med teamet sammanfattades att man har relativt liten erfarenhet av ärenden med Internetrelaterad problematik. I teamet arbetar man mest med barn och ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp av någon närstående. Av de 40-50 nya ärenden man tar emot varje år är det endast "några" som handlar om övergrepp av utomstående. Man hänvisar till "några barnpornografiärenden", där man haft kontakt med barn som blivit fotograferade i samband med sexuell utnyttjande samt "några Internetupplagningsärenden" där man träffat ungdomar som råkat mer eller mindre illa ut sedan de dejtat någon de träffat på en chatsida. I kontakten med dessa ungdomar hade man snarare fokuserat på traumat i samband med de sexuella övergreppen, utan särskild uppmärksamhet på de mer Internetrelaterade aspekterna av de övergrepp som de unga varit utsatta för. Barnen hade inte själva uttryckt behov av att närma sig just detta.

När det gäller att identifiera riskgrupperna för Internetrelaterade kränkningar konstaterar någon: "När vi nu står i begrepp att identifiera dessa delvis nya riskgrupper och i vårt fall handlar det för det mesta om flickor, så behöver vi göra oss fria från den traditionella bilden av riskgrupp tjejer" Någon i teamet menade att de flickor man möter i dessa ärenden ofta är " tjejer, som vill pröva något nytt ". Flera var inne på att det möjligtvis finns trösklar i det traditionella vårdutbudet för barn och unga som inte passar dessa grupper. "Vi behöver veta vem vi ska erbjuda stöd och hjälp, identifiera dessa delvis nya offergrupper, veta vilka som mår dåligt och hur de mår dåligt".

– När det gäller unga människor som råkar illa ut för att de är berusade och träffar fel personer har vuxenvärlden kulturkompetens, menade någon i teamet, men inte när det gäller dessa faror.

Det är fortfarande vuxenvärlden som definierar vad som är kränkande för de unga som drabbas, ansåg någon. "Vi behöver veta mer om var gränsen går för vad som verkligen är skadligt och traumatiserande. För detta behöver vi inta en grundforskningsattityd där vi gör oss fria från tidigare föreställningar om vad som är skadligt, normalt, "skämmigt" eller inte", säger någon i teamet.

I teamet var man överens om att det skulle behövas en kombination av klinisk erfarenhet och mer förebyggande former, samtal med ungdomar om dessa ting på ett mer generellt plan.

"Ungdomarna behöver hjälp av vuxenvärlden att dechiffrera de manipulationer de blir utsatta för", menade någon.

En grupp pojkar hade kommit i kontakt med en äldre man som hade publicerat bilder på sig själv i en sexuell situation med en yngre man. Pojkarna bestämde sig för att söka upp mannen och "spöa" honom eftersom han enligt dem var en "pedofil". När de träffade på honom erbjöd han dem att följa med på en båtresa om de gick med på att inte misshandla honom, vilket pojkarna accepterade. Där försåg han dem med stora mängder sprit och cigaretter. Eftersom pojkarna rapporterades försvunna gjordes en polisanmälan. Ingen av pojkarna ville berätta något om vad de varit med om. Därför lades ärendet ner.

I de behandlingskontakter som sedan erbjöds pojkarna var det heller ingen som var särskilt intresserad av att prata om vad de varit med om.

Avidentifierat ärende från en av de besökta mottagningarna

Apropå den erfarenhet man har i teamet av att ha arbetat med pornografiska exploaterade barn säger man att om det är något som skiljer dessa fall från övriga så är det känslan hos barnet att ha blivit lurad, medvetet manipulerad och sviken av någon man litat på, snarare än oron över att det finns generande bilder på Internet.

Det som gör dessa ärenden speciella är att bilder kan ha tagits och publicerats när barnen var förhållandevis små och då egentligen inte förstod något av vad det var som hände. Övergreppen kanske var kamouflerade som olika slags "lekar" som barnet inte uppfattade den egentliga innebörden av. När barnen blir äldre och kommer i puberteten, drar sig till minnes dessa händelser eller blir informerad om dem, får de en annan innebörd och behöver processas på ett annat sätt än när de var betydligt yngre. Att det finns bilder av vad barnet varit med om, som fortfarande går att se, erbjuder bearbetningsmöjligheter på så sätt att de utgör konkreta bevis på vad som faktiskt skett.

3. Grupp Emilia

Grupp Emilia är en mottagning för sexuellt utnyttjade flickor som drivs i regi av Malmö stad sedan 1986. Behandlingen sker mestadels i samtalsgrupper. Sedan starten har tusentals flickor besökt Grupp Emilia. I teamet är man av den uppfattningen att barnprostitutionen i Malmöområdet har ökat på senare tid. Förmodligen, resonerar någon i teamet, har detta att göra med den snabba utvecklingen på det tekniska området.

Tidigare när prostitutionen pågick mer öppet var det lättare att hålla koll på vilka flickor som dök upp, vilka som försvann, etc. När minderåriga flickor dök upp blev de rapporterade och upplockade av polis och socialtjänst. Idag sker det mesta av prostitutionen över Internet och är betydligt svårare att övervaka. Det finns flickor under 18 år som på eget initiativ erbjuder sexuella tjänster såväl online som offline. Det är svårt att nå dem med erbjudanden om stöd. Anonymiteten på nätet gör det möjligt för flickor och pojkar att till exempel visa upp sig nakna framför en webbkamera för någon som via mobiltelefonen kan fylla på telefonkortet med några hundralappar. Huruvida dessa flickor ser sig som offer, prostituerade eller bara "smarta" vet vi inte. Vi vet inte heller vilka de är, hur de mår och vilka deras motiv och behov är, eller vilken hjälp de skulle behöva, om de behöver någon hjälp alls.

Man drar sig till minnes några ärenden där flickor råkat illa ut via kontakter som knutits via chatsidor på Internet. Inte i något fall kände behandlaren till om det cirkulerar bilder på flickorna på Internet. Personalgruppen är inte fokuserad på den speciella kopplingen till Internet, men diskuterar i grupper och i generella termer farorna med Internet med de flickor man har kontakt med. Trots detta säger någon: "Vi frågar nog inte speciellt kring detta". "Vi är nog mer intresserade av vad de varit med om när det gäller själva övergreppen". "Man blir ju nyfiken" säger någon "vi har förstått att det är mycket som händer på det här området".

Någon är inne på att gränserna för det som uppfattas som "normalt" när det gäller att visa upp sig i intima situationer att ha sex mer eller mindre publikt, "kompissex", sex i utbyte mot ersättning möjligtvis håller på att förskjutas. Till en del menar man att nätkulturen "dokusåpakulturen" och konsumtionen av pornografi kan bidra till en sådan förskjutning.

En "nätkväll" med flickorna för att närma sig just dessa frågeställningar är inplanerad.

När jag frågar hur man i teamet uppfattar att ungdomarna tänker och kalkylerar när de tar risker på det här sättet får jag till svar att det handlar om impulser, grupptryck och behov av omedelbar uppskattning och att detta väger tyngre än förutseende och sansade riskbedömningar. I teamet är man överens om att detta handlar om flickor i riskzonen i mer traditionell bemärkelse. Det handlar om flickor utan tillräckligt vuxenstöd, dålig självkänsla, flickor med erfarenhet av tidigare övergrepp och försummelse, drogmissbruk och dålig skolunderbyggnad.

4. ”Alexandraärendet”

– Diskussion med åklagare Ulrika Rogland

Det så kallade Alexandraärendet rör en man som under flera års tid misstänks för att ha lockat omkring etthundra flickor att ställa upp för posering framför webbkamera, ta pornografiska bilder på sig själva och på kompisar samt ha sex med honom. Åklagaren har med hjälp av de bilder man hittat identifierat detta stora antal flickor. Hon har förhört ett 70-tal flickor hitintills men menar att det kan röra sig om så många som flera hundra flickor under den tid som mannen varit verksam. Flera av flickorna har hon intervjuat flera gånger. De är utspridda över hela landet. Ulrika Rogland menar att det går att grovt dela in flickorna i tre grupper. Den första gruppen består av flickor som, trots att de blir konfronterade med bilder där de själva förekommer, menar att det inte handlar om dem. De förnekar att de är med på de bilder de får se. Denna grupp är dock mycket liten. Det rör sig endast om några stycken. Den andra gruppen, ungefär en tredjedel medger att de har varit med om detta men bara absolut det som bilderna utvisar, inget mer. De uttrycker inga känslor, verkar avskärmade och en del i denna grupp har varit med om övergrepp tidigare. Den största gruppen reagerar med förtvivlan och gråt och uttrycker skuld-känslor över vad de varit inblandade i. De skäms, ångrar sig och tycker att det är äckligt. Man vet inte om det finns bilder på nätet, ingen har sagt nåt om det, men flera berättar att han filmat dem.

En del flickor uttrycker att de tycker om den misstänkte, att de haft kul kompissex. Någon har varit kär i honom och en del tycker synd om honom nu när han ”åkt fast”. Några flickor berättar att de känner skuld för att de fått betalt. De känner sig som ”horor”. Andra känner sig lurade för att de inte fått betalt.

Vid förhören med flickorna har det inte funnits någon person med barnpsykiatrisk kompetens närvarande. Ulrika Rogland har försökt förmedla samtalskontakter och vet att flera av dem har psykologkontakt. Hennes erfarenhet är att det är de lite äldre flickorna där upplevelserna ligger några år tillbaka i tiden som är mest benägna att prata och berätta, jämfört med de yngre flickorna med relativt sett färskare erfarenheter.

Avslutningsvis gör Ulrika Rogland en reflektion kring vad det rör sig om för grupp av flickor som hon förhört. Hon menar att många är duktiga i skolan och att de verkar skötsamma men att det i nästan alla fall är något ”som inte stämmer”. Med detta menar hon att det till exempel finns ett sjukt system i familjen, någon nära som avlidit, suicid i familjen, en frånvarande pappa eller en ”otillräcklig” familj.

5. Huddinge BUP

För att sammanställa användbara erfarenheter från hanteringen av ett ärende som rörde pornografisk exploatering av barn, i vilket bilder av ett stort antal barn producerats och distribuerats över Internet, tog jag kontakt med Eva Backström, socionom och psykoterapeut vid Huddinge BUP. Eva Backström ansvarade vid denna tidpunkt tillsammans med sin kollega Mona Olmås för Huddinge BUP mottagnings handläggning av ett större ärende

Eva Backström berättar att det rörde sig om ett 40-tal flickor i åldrarna 11-12 år som under flera år fotograferats av en man som sedan distribuerat bilderna på Internet till många användare. Dessa bildserier, föreställande barn i mer eller mindre uttalat sexuella positioner samt skildringar av grova övergrepp hade i flera år varit kända av polisen i flera länder men det var länge okänt i vilket land de producerats. Ett oroande faktum var att efterhand som bilderna dök upp på Internet kunde man konstatera att samma barn blev allt äldre. Det handlade alltså om någon i barnens närhet som under flera år hade tillgång till en grupp barn som han kunde utnyttja.

Mer eller mindre av en slump avslöjades att det rörde sig om svenska barn boende i en förort söder om Stockholm. Det ena barnet efter det andra identifierades. I stort sett rörde det sig om en grupp flickor från den klass i vilken förövarens egen dotter gick. När polisen avslutat sitt spaningsarbete informerades verksamhetsansvariga vid barnpsyk, vuxenpsyk och socialtjänsten att de behövde stödja polisen vid ett större tillslag tidigt tisdag morgon. Cheferna fick veta att det var ett stort ärende och att det berörde ett stort antal barn. I team om tre och tre fanns dessa verksamheter sedan representerade vid de tre olika polisstationer dit barn och föräldrar togs för förhör klockan sex en tisdagsmorgon. Där fick behandlarna veta att det handlade om barn som blivit pornografiskt exploaterade på Internet. Barnen förhöordes av polisen och föräldrarna fick vänta utanför. Varken personal från socialtjänsten eller psykiatri tilläts vara med vid förhören. Förundersökningen pågick under flera månader och innefattade en mängd polisförhör med drabbade barn och föräldrar. Barnpsykiatrien bildade kristeam med socialtjänst och vuxenpsykiatri och fanns tillgängliga före och efter förhör.

Enligt Eva Backström reagerade föräldrarna med chock. De kunde inte riktigt ta in vad som hänt. De ville till jobbet och var angelägna om att barnen skulle till skolan så fort som möjligt. Ingen i skolan hade informerats "så där stod fröken med bara pojkar i klassen" berättar Eva Backström.

Teamen presenterade sig för såväl barn som föräldrar efter avslutade förhör men vid den tidpunkten var det egentligen ingen som uttryckte några behov av samtalskontakt. Eva Backström menar att ur ett barnperspektiv hade detta kanske kunnat hanteras annorlunda. Polisen ringde på dörren

klockan sex på morgonen, kanske hade det varit bra om det hade funnits lite tid för förberedelse, resonerar Eva Backström. Flera av barnen kallades till flera förhör och då fick teamen vara med igen. Därför ville man ha namn på vilka som skulle förhöras så att man kunde upprätta en kontinuitet i kontakt med barnen, att samma personal knöts till samma barn vid varje tillfälle.

Eva Backström beskriver föräldrarnas reaktioner som en process. Från att till en början ha reagerat med chock och förnekande utvecklades så småningom känslor av raseri och förtvivlan. Det här handlade om resursrika föräldrar i ett lugnt villaområde som hade ambitioner att ta väl hand om sina barn - och så händer detta! Föräldragruppen delades så småningom upp i två grupper, berättar Eva Backström; de som blev del av åtalet och de som inte blev det. Det visade sig att för en del barn hade det gått så pass lång tid sedan barnpornografibrottet begicks att det hade hunnit bli preskriberat. Preskriptionstiden för barnpornografibrott är endast fem år i Sverige.

När det gällde barnens reaktioner hade flera av barnen inte någon uppfattning om vad de hade varit med om. Dels hade förövaren varit så manipulerande att barnen inte tyckte sig vara med om något särskilt, dels var de för små för att riktigt kunna tolka och inse innebörden av vad de varit utsatta för. Detta förstod dock föräldrarna, vilket fick den konsekvensen att föräldrarna egentligen behövde mer uppmärksamhet och stöd än barnen.

Detta tog man också fasta på i teamen från socialtjänsten och psykiatrin. Man pratade med föräldrarna om att de skulle vara uppmärksamma på barnen och deras reaktioner. Behandlarna pratade med dem om att även om barnen inte visade reaktioner nu kunde det mycket väl hända att de gjorde det när det gått en tid, kanske till och med flera år, kanske när de kom i puberteten. Man var noga med att poängtera för föräldrarna att dessa inte skulle skuldbelägga barnen för att de gått med på detta eller att de inte sagt något om vad de varit med om. För sex av barnen gällde att de blivit utnyttjade "hands on" d.v.s. förövaren hade varit i fysisk kontakt med dem på olika sätt.

Alla barnen erbjöds kontakt på barnpsyk men ingen var intresserad av detta. Jag menar att det kan finnas anledning att fundera en smula över detta. Tidigare forskning på området, (Svedin & Back 2003) beskriver att av de 22 pornografiskt exploaterade barn som ingick i deras studie uppvisade 16 barn tecken på psykisk ohälsa som överstiger vad som är genomsnittligt för svenska barn. De symtom som nämns i deras material är av många skilda slag: Retlighet, tjurighet, envishet, krav på mycket uppmärksamhet, svordomar, dagdrömmar, spela pajas, mycket tankar på sex. Jag har inte haft tillgång till uppgifter om huruvida barnen i Huddingematerialet uppvisade tecken på ohälsa. Det ligger nära till hands att tro att anledningen till att samtliga avvisade behandlingskontakt handlade om att föräldrarna inte uppfattade att barnen uppvisade några symtom och därför inte hade behov av någon behandling.

Det har framkommit, som tidigare nämnts, att förövaren hade uppträtt så pass manipulerande att barnen inte hade uppfattat innebörden av de övergrepp de hade varit utsatta för. Detta i kombination med deras låga ålder kan sammantaget ha haft betydelse för bedömningen att inget behov av vidare behandlingskontakter förelåg. Frågan kvarstår dock obesvarad om en mer systematisk genomgång med hjälp av den typ av checklistor (CBCL², YSR³) som Svedin & Back använde sig av hade gett ett annat resultat

Eva Backström tycker sammanfattningsvis att de kunde erbjuda ett bra krisomhändertagande. Det var viktigt att visa sig för barnen, presentera sig och att på så sätt förbereda dem för en framtida kontakt. Hon menar att det var viktigt att de kunde hantera och avleda den lynchstämning som inledningsvis utvecklade sig i föräldragruppen. Hon tycker kanske att de professionella kunde ha fått mer information av polisen än vad de fick för att kunna förbereda ett ännu bättre krisomhändertagande, mer utifrån barnens behov snarare än att ställas inför det knapphändiga "faktum" som nu skedde.

Den senare tanken understryks av den kontakt jag haft med Elsy Carleryd Franzén, psykolog och forskare⁴ som för kommunens räkning gjort en dokumentation/utvärdering av hanteringen när det gäller detta ärende. Denna sammanställning är färdig och ska så småningom ges ut av Huddinge Kommun.

Elsy Carleryd Franzén hade kontakt med hälften av föräldrarna i ärendet. Utan att föregripa sin rapport menar hon att föräldrarna var mer upprörda än barnen och att det i en sådan här situation är föräldrarna som behöver det mesta stödet i hur de ska möta barnen. Hon lyfter speciellt fram papporna då det är papporna som enligt hennes uppfattning allra mest invaderas av ett sådant raseri i en sådan här situation att de får svårt att riktigt se barnens behov. Denna typ av föräldrareaktion finns också beskriven hos Svedin & Back (2003). De menar att efter inledande känslor av överklighet, kaos och panik händer det att mammor och pappor kan reagera olika. Ilska och lust att hämnas förekom oftare i pappagruppen medan det i mammagruppen kunde finnas känslor och reaktioner som kunde ha med förövarens tragiska öde att göra.

Det förefaller angeläget att föräldrarna i dessa sammanhang ges sådant stöd att blint raseri och hämndbegär inte ligger i vägen för att kunna se, tolka och möta det utsatta barnet.

² Child Behaviour Check List

³ Youth Self Report

⁴ Telefonintervju med Elsy Carleryd Franzén

6. Centrum för barn och ungdomar i kris, Rädde Barnen, Stockholm

Rädde Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris arbetar med behandling av barn och ungdomar som varit utsatta för sexuella övergrepp, som lever med närallgande krigs- och flyktupplevelser samt barn som drabbats av sorg.

Psykolog Åsa Landberg har inom ramen för verksamheten på Rädde Barnens centrum för barn och ungdomar i kris tagit emot ett flertal minderåriga pojkar och flickor som förutom att de varit utsatta för olika typer av sexuella övergrepp också blivit filmade/fotograferade i samband med övergreppen. "Detta är snarare regel än undantag numera", säger Åsa. "Under de år jag arbetat med den här typen av ärenden har det blivit oerhört mycket vanligare att övergreppen dokumenteras. I en del fall finns det domar där barnpornografibrott anses styrkt, men i de flesta fall vet man inte hur bilderna har använts, var de finns, om de har distribuerats över Internet eller inte"

När det gäller yngre barn brukar de inte vara speciellt upptagna av detta med bilderna, men ju äldre barnen är, ju mer förstår de innebörden av att övergreppen dokumenteras och ju mer oroliga är de med anledning av detta. Polisen har också blivit noggrannare med att fråga om förövaren har filmat/fotograferat övergreppen.

Förutom ärenden där barn varit med om att övergreppen dokumenterats och i några fall också distribuerats över Internet, besöks Rädde Barnens mottagning även av barn och ungdomar som blivit svårt mobbade. Ibland har mobbningen ett uttalat sexuellt inslag där ny teknik haft betydelse för händelseförloppet. Det kan handla om barn som blir utsatta för mejl/SMS-bombning, det vill säga den unge får ett stort antal mejl och/eller SMS-meddelanden med kränkande tillmälen. Detta kan också drabba ungdomarna via den egna hemsidan, i den mån de lagt upp en sådan. Det förekommer även att ungdomar på olika sätt låtsas vara den man vill mobba, publicerar kränkande bilder av någon och får det se ut som att det är vederbörande själv som publicerat bilden, vilket då leder till att den drabbade kan få dåligt rykte, behöver rentvå sig, o.s.v. Det händer också att man i den mobbades namn på Internet publicerar "töntiga", rasistiska eller på annat sätt provocerande åsikter med den effekten att den mobbade blir anklagad för att ha åsikter han inte har.

Här är skolorna handfallna, menar Åsa. Trots att man i många skolor är väl förtrogen med problematiken har man än så länge på flera håll inga fastlagda rutiner för hur sånt här ska hanteras. Kanske beror det på bristande kunskaper när det gäller den nya tekniken och på vilket sätt den har blivit en del

av ungdomars vardag och kultur. För de som besöker Rädda Barnens mottagning med den här bakgrunden har det ofta gått väldigt långt. Det kan handla om suicidförsök eller att man vägrar gå till skolan på grund av det som hänt. Traditionell mobbning är ju välkänt och förekommer av och till på de flesta skolor och det kanske man på ett vis lärt sig att hantera. Den nya tekniken ger helt andra möjligheter och kan bli så mycket "effektivare". Kränkningarna kan ske mer eller mindre inför öppen ridå på Internet och kanske drabbar det därför offret hårdare, resonerar hon.

Utöver dessa ärenden med anknytning till ny teknik har Åsa Landberg arbetat med ett femtontal ungdomar, mest flickor men även några pojkar med "Internetuppragningsproblematik". Ungdomarna har i verkligheten träffat någon de haft kontakt med på en chatsida på Internet på ett sätt som har varit skrämmande/obehagligt/oroande för dem själva och/eller omgivningen. För sin egen förståelse, väl medveten om att det är en alldeles för liten grupp (15 unga personer) hon mött för att kunna göra anspråk på någon sorts sanning eller allmängiltighet i dessa avseenden, delar hon in de ungdomar hon träffat med den här typen av erfarenheter i tre grupper.

De grundlurade

Det rör sig om ungdomar som verkligen trott att de skulle träffa någon som de uppfattat vara trevlig, jämnårig och med ärliga avsikter. Mötet sker efter att de en längre eller kortare tid haft chatkontakt/telefonkontakt/SMS-kontakt. När mötet sedan har blivit av har de blivit besvikna och rädda när det visat sig att personen har varit mycket äldre och av ett annat kön än han utgett sig för. Några har råkat ut för våldtäkt eller våldtäktsförsök medan andra har fått erbjudande om ersättning för sexuella tjänster. Det har handlat om någon som ungdomarna uppfattat som motbjudande. En person som gett sig ut för att vara någon annan eller något annat än vad han var. Dessa ungdomar är verkligen grundlurade offer, utlämnade åt någon annans manipulationer och förberedelse för övergrepp.

De hade ingen aning om att detta skulle kunna hända. Kanske handlar det om naiva oskuldsfulla, godtrogna ungdomar som skulle ha varit hjälpta om de blivit ordentligt informerade om vilka risker som faktiskt föreligger säger Åsa Landberg.

Gränstestarna

Det här handlar om ungdomar som är mer aktiva när det gäller att själva försätta sig i situationer de inte riktigt bemästrar. Det kan handla om ungdomar som av olika skäl inte har någon riktig förankring i kamratgruppen, som tycker att de jämnåriga killarna är för brötiga, bröliga och omogna. De här flickorna känner sig "mognare" och "vuxnare" och blir därför attraherade av den

mer sofistikerade och ”mogna” uppvaktning de blir utsatta för av vissa vuxna som förekommer på ungdomarnas chatsidor. Dessa flickor har inte uteslutande negativa upplevelser av de kontakter de har knutit. De kan uppfatta att det handlar om ömsesidigt utbyte trots att det handlade om upp till 40 års ålderskillnad. I den här gruppen finns förstås också de som hamnat i obehagliga och skrämmande situationer, blivit våldtagna, misshandlade eller hotade. Gemensamt för dem är att de själva har varit delaktiga och mer aktiva om än inte ansvariga. De har tagit mer initiativ på ett annat sätt än ungdomarna i den första gruppen. Den här gruppen, ser sig inte alltid som självklara offer. För dem hamnar ofta den förslagenhet och de i mitt tycke svekfulla manipulationer jag uppfattar från den äldre mannens sida i fokus, något som inte alltid den unga flickan har lika lätt att se. Detta är förstås ett behandlingsdilemma för mig, berättar Åsa Landberg.

Hur mycket av mina egna värderingar av vad som är ”lämpligt” och hälsosamt för en ung flicka ska jag pracka på henne, funderar Åsa Landberg. I mina behandlingskontakter försöker jag vara öppen med just det, att jag ser något som jag uppfattar att hon inte ser, som handlar om förslagenhet och svek och att jag inte riktigt vet hur jag ska förhålla mig till det. Det tycker jag känns mest fruktbart, säger hon. Jag har dock uppfattat att i slutet av en sådan här behandlingskontakt, verkar det som om flickorna ändå har blivit lite mer intresserade av kamrater i sin egen ålder och förstår lite mer av de manipulationer och det svek de varit utsatta för

De självdestruktiva

Detta är unga människor som uppvisar varierande grad av välkända kännetecken för ungdomar i riskzonen. Det kan handla om drogmisbruk, ätstörningar, försummelse, bakgrund av misshandel och övergrepp, dålig skolunderbyggnad, självskadebeteende och ringa självaktning. De här ungdomarna har via Internet själva tagit initiativ och erbjudit sexuella tjänster mot ekonomisk ersättning. De tycker inte att det här är nåt problem om det inte vore för omgivningens reaktioner. ”Jag får ju både sex och pengar”, som en pojke uttryckte sig.

Här menar Åsa Landberg att den nya tekniken kan ha betydelse. Hon menar att det till och med kan handla om att den bidrar till en ökning av den kommersiella sexuella exploateringen av barn vi numera ser i Sverige. När en ung människa aktivt erbjuder sexuella tjänster till en främling mot betalning har det ofta föregåtts av en slags ”inskolning” genom vilken gränser flyttas fram och trösklar sänks. Man tar ”ett steg i taget” och ser inte att det handlar om en hel trappa där det finns uppenbara risker för ett ohälsosamt liv. Internet erbjuder den unge att helt på egen hand i relativt trygg miljö, hemma vid datorn ta dessa steg. Ätminstone när det gäller de inledande stegen och trösk-

larna kan Internet för dessa flickor och pojkar utgöra en verklig risk. Man skulle kunna beskriva det som en rutschkana, rakt mot fördärvet, eftersom det är så lätt och bjuder så lite av motstånd och risktagning i verkliga livet.

De omedelbara vinsterna skymmer sikten för de uppenbara riskerna, menar Åsa Landberg. Den tillväjning och avtrubning som krävs för att i slutändan sälja sexuella tjänster sköter de helt på egen hand. Därför är det också svårt att komma in som behandlare. De tycker att de är smarta och har hittat något som de värdesätter. De är sällan aktivt hjälpsökande och inte motiverade för behandling. Vad är alternativet, frågar de sig och det är inte alltid jag har något bra svar på det säger hon. När det gäller kvaliteten i dessa relationer, såväl socialt som sexuellt, så är det oerhört torftigt, även om ungdomarna försvarar sig. De får inte orgasm, de tycks inte njuta av det sexuella. Vad de njuter av är uppskattningen och att stå i centrum för andras uppmärksamhet och uppskattning. I betalningen ligger också en sorts bekräftelse som kan vara förförlig.

Mina kommentarer

I alla team jag besökt uttrycks tanken att det skett en förskjutning av gränserna i vissa delar av ungdomskulturen för vad som är normalt, "skämmigt" och ohälsosamt. När i stort sett alla svenska ungdomar tar del av pornografi, frivilligt eller ofrivilligt, när dokusåpakändisar "har sex" i TV, när begrepp som knullkompis och kompissex utgör odramatiska inslag i ungdomars vardag och kändisars privata sexfilmer finns tillgängliga på Internet, kanske det inte är hela världen om det cirkulerar bilder på Internet på mig när jag onanerar.

Inom ramen för ett större multinationellt forskningsprojekt inom barnsamarbetet vid Östersjöstaternas råd gjordes en svensk undersökning av närmare 4.500 gymnasieungdomar i 18-årsåldern som bland annat handlar om svenska ungdomars erfarenheter av pornografi.

Studien⁵ utvisade att nästan alla svenska pojkar och flickor har erfarenhet av att titta på pornografi, pojkar i mycket större utsträckning än flickor. 65 procent av pojkarna tittar på pornografi minst en gång i månaden jämfört med 6,5 procent av flickorna. Pojkarna upplever också i motsats till flickorna att de tycker att pornografi är spännande, att de blir upphetsade och att de får lust att pröva vad de sett. När resultaten av studien diskuteras i termer av hur flickor och pojkar eventuellt påverkas av pornografi ställer artikelförfattarna just denna fråga "Kommer normerna att förändras så att det som tidigare har ansetts vara onormalt och förbjudet blir normalt?"

37 procent av pojkarna tillhör den lilla grupp storkonsumenter av porno-

⁵ Mediarådet 2006 "Koll på Porr"

grafi, dvs de som tittar på pornografi någon gång i veckan eller varje dag, jämfört med 1,5 procent av flickorna. 10 procent av pojkarna tittar på pornografi i stort sett varje dag. Pojkarna i storkonsumentgruppen uppgav att de hade en sämre psykisk hälsa och var mer deprimerade. De uppvisade också ett socialt avvikande beteende under uppväxten. De hade stulit och missbrukat droger i större utsträckning än de övriga pojkarna i materialet. Det var också vanligare att de storkonsumerande pojkarna hade begått sexuellt gränsöverskridande handlingar mot andra. Storkonsumentgrupperna, både pojkar och flickor, kom oftare från storstäder och bodde inte lika ofta med båda sina föräldrar

Författarna hänvisar också till andra studier inom samma område, t.ex. Häggström-Nordin (2005) Denna studie visade att storkonsumenter hade en tidigare sexualdebut, i större utsträckning hade praktiserat analsex och haft "kompissex". 71 procent av ungdomarna i denna undersökning ansåg att pornografi påverkade det sexuella beteendet. 29 procent ansåg att de själva hade påverkats.

Dessa resultat antyder att det skulle kunna finnas ett samband mellan stor konsumtion av pornografi och gränsöverskridande riskbeteende hos ungdomar. I kombination med ett till vissa delar sexualiserat mediautbud med tydlig adress till unga pojkar och flickor skapas ett kulturellt eller åtminstone subkulturellt kontext som legitimerar den typ av riskbeteende som kan medföra att barn och unga försätter sig i situationer som medför att de drabbas av IKT-relaterat våld.

Som behandlare behöver vi i dessa avseenden vara lyhörda för och noga skilja på vad som är vår oro och upprördhet inför omoral och gränsförskjutningar och vad som är välmotiverad omsorg om ungdomars hälsa och utveckling.

IV Säker i cyberrymden

Sedan några år tillbaka arbetar Mats Andersson via sitt företag, Netscan⁶ med att i huvudsak utbilda lärare på alla stadier, elever och föräldrar i frågor som har med flickors och pojkars Internetvanor att göra. Han lägger härvid särskild tyngdpunkt på säkerhet och risker i den alltmer utbredda chatkultur som numera hör till pojkars och flickors vardag.

Hans erfarenhet är att snart sagt alla flickor och pojkar i vårt land från det att de hjälpligt kan hantera en dator idag har tillgång till möjligheten att kommunicera med andra, kända och okända. Helt nya arenor för umgänge och kontaktskapande har uppstått på kort tid med oanade möjligheter till givande utbyte och spännande möten men även med alla de risker som alltid är förknippade med stora och oöverblickbara mötesplatser för kända och okända. Det rör sig om virtuella mötesplatser dit pojkar och flickor beger sig, nästan alltid utan vuxnas sällskap, stöd eller kontroll. De önskar inte alltid de vuxnas närvaro, då pojkar och flickor idag ligger långt före vuxenvärlden när det gäller att använda den allra senaste tekniken, vad avser datorer, telefoner, kameror och spelkonsoler för att umgås med varandra online.

Lunarstorm är den ojämförligt största ungdomssajten på Internet. Enligt Mats Andersson omsätter de 50 miljoner kronor om året och har 50 anställda. 5 miljoner textmeddelanden och 50.000 foton passerar varje dag. Lunarstorm har 9 personer anställda som enbart arbetar med säkerhetsfrågor. Andra betydligt mindre men välbesökta sajter heter Snyggast, Kamrat, Skunk, Hamsterpaj och Playahead. Sajterna kan ha lite olika inriktning, vända sig till olika åldersgrupper och vara mer eller mindre seriösa när det gäller säkerhetstänkande och företagsform.

Gemensamt för alla är att det på nästan samtliga förekommer att män tar kontakt med ungdomar betydligt yngre än dem själva med olika syften men ofta för att tillfredsställa egna sexuella behov. Dessa kontaktförsök kan ske med stor förslagenhet och uppfinningsrikedom från den vuxnes sida, s.k. grooming, eller "förberedelse för övergrepp", pågå under lång tid, för att mycket långsamt trappas upp och så småningom i en del fall leda ända fram till sammanträffande offline. Ibland med mycket svåra konsekvenser för den unge i form av svek och manipulationer, våldtäkt, sexuellt utnyttjande och ofredande.

Enligt Mats Andersson är kontaktförsöken inte sällan mer eller mindre maskerade i form av erbjudanden om "romantisk fotografering" ingå i "modellagenturer", eskortverksamhet, delta i sexvane- "undersökningar" eller "sexupplysningsprojekt" eller kring mer eller mindre fingerat utbyte

⁶ Intervju med Mats Andersson, Netscan

runt "gemensamma" hobbies. Inte sällan uppträder de här männen med sin riktiga ålder. Under den tid Mats Andersson bedrivit sin verksamhet har han kommit i kontakt med ca 1500 män som i tron att han varit "pojke 12" eller "flicka 14" uppgivit sitt korrekta namn, telefonnummer och bostadsadress med avsikt att få till stånd möten offline för mer eller mindre uttalade sexuella syften, utan att på något sätt ha varit inviterade eller uppmuntrade till något sådant.

"Om jag vill ta reda på om den jag chattar med är en tjej i min ålder eller en som luras då brukar jag använda mig av "sminktricket". Det slår aldrig fel. Gubbar och killar vet ingenting om smink. Så om jag säger att jag till exempel har hittat en hårinpackning som man kan använda som fotkräm, för det är mycket billigare eller en speciell sorts läppglans som man kan använda som baseline om man spär ut det med vatten för att det fäster bättre, eller nåt annat vasomhelst, så brukar jag få en massa frågetecken, eller en kommentar om att jag är knäpp. Men om det är någon gubbe, så låssas han va intresserad eller säger att det brukar han också göra o då vet man att han inte är tjej."

Berättat av flicka på högstadiet.

I takt med den ökande användningen av s.k. webbkameror där man kan se varandra live under tiden man chattar händer det allt oftare enligt Mats Andersson att unga människor tar kontakt med varandra för en stunds "cybersex", det vill säga man tittar på varandra live medan man onanerar. I och med att detta också kan spelas in riskerar de som ger sig in i detta att det finns inspelade filmer av dem själva i dessa högst privata situationer som för all framtid riskerar att cirkulera (säljas) på nätet.

V RFSL

RFSL, riksförbundet för sexuellt likaberättigande, är ett förbund som verkar för homosexuella, bisexuella och transpersoner. RFSL bildades 1950 och är därmed en av världens äldsta organisationer av sitt slag. RFSL hade vid ingången av 2004 knappt 6000 medlemmar.

Det mesta av trafiken som förekommer på RFSL:s chatsida, *RFSL.chat.se*, har med tiden kommit att bli alltmer sexinriktad enligt Sören Andersson⁷. Sidan används för att knyta sexuella kontakter offline. Periodvis är det ett "stort problem" med pojkar under 15 som söker kontakt med äldre män, enligt Sören Andersson, för att de är nyfikna, "kåta" eller vill tjäna pengar. När det är frågan om pengar är dock pojkarna äldre. Det är flest män som förekommer på chatsidan. Sören Andersson har inte själv någon erfarenhet av unga som råkat illa ut via kontakter på RFSL:s chatsida och har ingen information att ge kring detta. Chatsidan övervakas ideellt för att man ska kunna stoppa olagligheter och sådant som man inte vill befatta sig med, till exempel prostitution, barnpornografi, sex med djur, pedofiltrafik eller handel med droger.

Ibland, säger Sören Andersson ger sig journalister in på sidan och låtsas vara pedofiler, alternativt barn för att se vad som händer i samband med att de vill gör ett reportage. Detta gör i allmänhet mer skada än nytta, enligt Sören Andersson. Efter varje sådant uppmärksammat reportage i media i syfte att "avslöja" pedofiltrafik, eller barnprostitution på RFSL-chaten ökar sådan oönskad trafik.

Det största problemet med sajten är enligt Sören Andersson att pedofiler använder den som en mötesplats, vilket av och till händer. Det finns ett filter berättar Sören Andersson som avser vissa ord och ordkombinationer som är spärrade och larmar när de används som en hjälp för att stoppa oönskat material och oönskad trafik på sidan.

⁷ Telefonintervju med Sören Andersson, förbundsordförande RFSL.

VI BRIS

BRIS är en ideell, partipolitiskt och religiöst obunden organisation som bistår barn som far illa. Organisationen är en länk mellan barn, vuxna och samhälle. BRIS arbetar för att påverka den allmänna opinionen och beslutsfattare samt öka vuxnas respekt för barn som individer.

Den kunskap BRIS får genom samtal och mejl via Barnens Hjälptelefon och BRIS-mejlen utgör viktiga medel i arbetet med att göra barn och ungdomars behov synliga för vuxna, allmänhet och beslutsfattare.

I. Virtuellt mobbning

Av den rapport BRIS⁸ årligen gör över de kontakter man har haft med pojkar och flickor som ringer och mejlar till BRIS framgår att en ständigt ökande del av dessa kontakter under 2005 har handlat om "nya former av trakasserier".

Genom Internet och mobiltelefon har mobbningen enligt BRIS fått nya arenor. Det framgår att under 2005 rörde över 700, av sammanlagt knappt 20 000 kontakter med BRIS, IT-relaterade problem. Via mejl, gästboksinlägg och fotografier på hemsidor, kommentarer på chatsidor och SMS händer det att barn och ungdomar blir mer eller mindre systematiskt trakasserade på ett sådant sätt att det skulle kunna beskrivas som virtuellt mobbning. Exempel på hur sådan mobbning beskrivs av de som drabbas, lämnas i årsrapporten för 2005:

Jag vet inte vad jag ska göra det var en tjej som skrev att jag var full!! då skrev jag att hon var dum. Och håller hon på att adda mej på msn och skriva massa taskiga saker om mig: mongo barn ! fittunge! Tjej, 13 år

De skrev typ att jag var fet, trög och lite "utvecklingsstörd" å de la ut mitt mobilnummer på sidan där de skrivit: "Vill ni ringa till ett stört pucko" å så min mejladress. Kille, 14 år

Tjejerna i min klass har skrivit massor av fula saker till mig på lunar typ som "Jävla anal fitta" "Jävla Idiot" "Tönt" "fjortis" och "jag ska fan mobba ihjäl dig"...Tjej 12 år

Några "kompisar" i skolan har spridit en bild på honom när han var full och spydde på en fest. Efter det har han fått en massa elaka smeknamn och alla skratrar åt honom. Han är rädd att hans föräldrar ska få reda på det.

⁸ Brisrapporten – samtal och mejl till BRIS 2005

2. Destruktiva kontakter över Internet

Majoriteten av flickorna och pojkarna som kontaktar BRIS om sina erfarenheter av Internet beskriver kamratskap, kärlek och glädje och att Internet har gett dem kamrater för livet. Under 2004 konstaterades dock en klar ökning vad gäller det man kallar "destruktiva kontakter över Internet". Det vill säga pojkar och flickor berättar om hur de på olika sätt råkat illa ut, blivit hotade, förföljda, träffat och träffat på personer som gjort dem besvikna, som lurat dem, utsatt dem för sexuella närmanden, som gjort dem rädda och oroliga. Denna negativa utveckling har sedan fortsatt även under 2005. Många gånger handlar det om att en ungdom har haft en kontakt på Internet som upplevts som förtroendefull exempelvis med en pojkvän eller en äldre person som på olika sätt säger sig vilja hjälpa i en jobbig situation och som sedan visar sig vara svekfull och inte alls den de givit sig ut för att vara. I flera fall beskriver ungdomarna hur de delat med sig av privata tankar, bilder på sig själv med eller utan kläder, på ett sätt som medfört att de känt sig lurade och utlämnade.

Nedan följer ett litet urval av några inlägg som förekommit på BRIS diskussionsforum för barn och ungdomar kring dessa teman. Inläggen är något redigerade:

1. "Hejsan alla. Jag gjort ett väldigt stort misstag här i livet,.. Det va en kille som skrev till mej på lunar och va nyinflyttad här omkring mej,.. Han ville gärna ha fler kompisar & sånt. Så jag va så snäll och skrev tb till han, sen frågade han efter min msn.. Jag gav självklart ut den, men efter ett tag snackande så plötsligt bestämmde vi träff. Jag träffade han här killen då, men allt visade sej att han bara ville ha mej som ett ligg och jag hade aldrig legat med ngn annan innan han, dumt nog sa jag ja till att vi skulle ha sex. Efter tre dagar så hörde jag aldrig ifrån han, han lekte bara med mej. Och min åler va och hans va äckligt nog.. Jag vill ge igen för det han har gjort mot mej, han lekte med alla tjejer han kom åt märkte jag. Vad ska jag göra för att dom andra flickorna ska inte falla för han ?!"

2. "jag har med träffat en kille via internät. jaag var i en annan skola när vi hade studiedag. efter det när jag kom hem och gick in på lunar hade jag fått gästboksintlägg av en kille från den andra skolan. han frågade mig om min msn å han fick ju den. vi bestämdo oss för att träffas. så han kom hem till mig, eller , han tåg tåget. Vi pratade jättemkt å jag kunde vara mig sjöälv helt enkelt när jag var med han. jag blev väl lite kär i han. men sen hade dte visat sig att han kommit hem till mig för att få träffa min kompis, så dte var ju helt enkelt tur med att jag inte känslorna för han hade blivit större. men när jag sa till mina föräldra att dte skulle komma hem en kille till mig , så undra-

de dom ju frstårss vem han va. jag sa att jag hade träffat han i dne skolan. vilket jag ej hade:s han hade ju bara sätt mig. men vi träffades ett par ggr efter dte med. nu har vi knappt nån kontakt.”

3. ”Hej! Jag är en tjej som är rädd, eller tror det! Jag var en gång inne på min msn så var det så att jag chattade men en tjej som görgade skriva en massa saker till mig. Jag blev sårad. Men det var i 4:an och jag går nu i 5:an! Jag undrar är det normalt att man är rädd för sånt snälla svara!!/FEGIS?”

4. ”Jag har en kontakt (kill kompis) via nätet också.Vi har alldrig träffas eller nannting, det är förjävligt för vi båda älskar varan som FF*EN!Vi bor ca 800 km ifrån varandra och vi ska träffas i sommar (Vi känner till nästan allt om varandra och vi har chattat i ett år nu) Min mamma tycker inte om att vi ska träffas eftersom han är muslim och jag är kristen... MEN SKIT SAMMA!!! DU ÄLSKAR HONOM OCH HAN ÄLSKAR DIG... go for it babe !”

5. ”Jag har lärt känna en kille på Internet som är 5 år äldre än mig och noerrman. Egentligen var det menat att vi skulle träffas i helgen, men det hände aldrig (Vad sur jag är på honom nu).Vi har haft kontakt i kanske något år nu, och han är verkligen en charmig kille, och snygg. Jag hoppas jag får chansen att träffa honom :) Jag har faktiskt blivit lite intresserad (Jag vet, man kan inte bli det på nätet) Och tänk om det skulle bli något mellan oss? Vad ska jag säga till min mamma? Hon tror att alla på Internet är pedofiler. Jag ska såklart träffa honom med en kompis inne i stan, så jag tror inte att det är så stor risk att bli våldtagen eller så.What shall I do?”

6 ”Känner igen mig otroligt mycket :(tillslut sa jag till honom att han var största bögen och allt så vi började bråka..Jag blockade honom från msn och allt...Han ringer mig bara nån gång om året men säger aldrig något i telefonen, vet inte varför:S men det som är skönt är att han slutat bry sig om mig”.

7. ”mitt nummer. till en chattkompis. nu ringer han rätt ofta och jag är rädd. är han den han säger att han är? han ser äldre ut på sina svartvita bilder och allting är lik-som om mig. sedan säger han att han älskar mig, helt plötsligt blir han arg på mig. ring-er och stör typ jämt. varför gjorde jag så för,är en fråga som jag då alltid brukar tänka för mig själv. och det går typ inte att säga emot. eftersom att alltid kan övertala mig på något sätt.”

8. ”liknande har hänt mej... fast jag fick stooora konsekvenser..jag begöver int skriva det.. ni kan fråga om ni vill veta istället.. på väg till helvetet.....”

VII Internet som risk och möjlighet

I SOU 2004:71, Sexuell exploatering av barn i Sverige, finns ett avsnitt som belyser Internet som risk och möjlighet för barns och ungdomars säkerhet. Utredaren menar att Internet har inneburit radikala förändringar när det gäller flickors och pojkars sociala och kulturella miljö. Barn och ungdomar tillbringar mycket av sin tid framför datorn i en värld där kunskaperna om vilka risker och möjligheter som föreligger till stor del är okända för föräldrar och andra vuxna.

Utredaren hänvisar till ett projekt som genomförts av våldsskildringsrådet, SAFT 2002-2003 (Safety Awareness, Facts and Tools). SAFT-undersökningen (2003) anger att 23 procent av barnen i åldrarna 9-12 av misstag hamnat på sidor med pornografiskt material. Av dessa önskar 20 procent att de aldrig sett vad de såg där. Fjorton procent av föräldrarna trodde att deras barn stött på pornografiskt material på Internet. Enligt utredaren finns det egentligen ingen forskning eller kunskap om barns reaktioner vid denna typ av upplevelser. Man har kunnat visa att de känt obehag och önskade att de inte sett vad de såg.

Utredaren kommenterar också några av de mötesplatser på Internet som existerar idag. Lunarstorm, som år 2003 hade 1,4 miljoner medlemmar och besöktes av minst 350 000 medlemmar dagligen är den ojämförligt största. Den anonymitet som erbjuds den som beger sig till denna typ av kontaktsajter, menar utredaren, är lockande för den som är i färd med att utforska sin personlighet och lära känna sig själv och sin omgivning. Detta är i de allra flesta fall positivt och innebär rika möjligheter till förtrolighet och kontakt men innebär också risker. Man kan stöta på personer som ger sig ut för att vara någon annan än den han är, som har dolda avsikter med sin närvaro.

AV barnen i SAFT – undersökningen uppgav 32 procent att de råkat ut för att någon pratat sex med dem utan att de ville det. Fler flickor än pojkar hade gjort sådana erfarenheter och 18 procent hade råkat ut för detta mer än fem gånger. Tjugofyra procent uppgav att de någon gång blivit hotade, skrämde, mobbade eller förödmjukade av någon de haft kontakt med på Internet.

Tjugosex procent av barnen i SAFT-undersökningen hade endast någon gång personligen träffat någon de chattat med. Nitton procent hade träffat fler än fem personer. Hälften av barnen hade tagit en kompis med sig till sådana möten, hälften hade gått dit ensamma. För hälften av barnen hade det varit roliga möten. Någon procent hade varit med om att träffa någon som varit

elak mot dem eller velat göra dem illa. Av föräldrarna var det sju procent som trodde att deras barn sammanträffat med någon de lärt känna på Internet.

Utredaren hänvisar till en studie som gjorts av Wolak m.fl. (2003) som visar att flickor som går in i en nära relation till någon de träffat på Internet har en mer konfliktfylld relation till sina föräldrar och fler problem (depression, mobbning) än andra flickor.

Som exempel på risker för de ungdomar som använder Internet i syfte att knyta kontakter nämner utredarna ett antal rättsfall i Sverige. Det gäller sammanlagt tolv flickor mellan 11 och 17 år som på olika sätt utnyttjats sexuellt av män de lärt känna på Internet. Det har handlat om mer eller mindre grova övergrepp, om flickor som dragits in i prostitutionsliknande transaktioner och om inspelning av pornografiskt material.

Utredaren kommenterar även det vanligt förekommande bruket bland tonåringar att på s.k. "fjortishemsidor" typ, snyggast.se lägga in bilder på sig själv och varandra för andra besökare att rösta på och poängsätta efter den man tycker är "snyggast". Ju naknare och ju mer sexuellt utmanande desto högre poäng, tycks den gällande trenden vara. En av riskerna med detta enligt utredaren är att dessa bilder kopieras av representanter för porrindustrin och används som reklambilder för att locka kunder till exempelvis Internetbaserade telefonsextjänster, försäljning av filmer och eskorttjänster. När en förhållandevis "oskyldig" bild från en ungdomssajt klipps ut och läggs in på en pornografisk sajt får bilden en helt annan innebörd som kan innebära en grov kränkning av den unga person som förekommer på bilden.

Avslutningsvis resonerar utredaren om behovet av ytterligare kunskapsutveckling inom området och om behovet av vettig information till föräldrar, skola, Internetföretag och frivilligorganisationer för att öka säkerheten för de alla de flickor och pojkar som nu använder Internet. Man lägger ett stort ansvar på Internetoperatörerna och menar att motkrafterna i dessa sammanhang främst handlar om opinionsbildning, kunskap och självsanering.

VIII Internationella erfarenheter

I. ECPAT Internationals rapport:

Våld mot barn i cyberrymden

Med "cyberrymden" avses här ett tänkt, i det närmaste ändlöst område, där oöverskådliga mängder av digitaliserad information ständigt kommuniceras. Cyberrymden som "rum" eller "plats" existerar inte i sig utan skapas och definieras ständigt av den kommunikation som pågår där. Den närmast filosofiska frågan om huruvida "cyberrymden" är en mer eller mindre avgränsad virtuell "plats i sig" eller ska betraktas mer som en del av eller en spegel av den "vanliga verkligheten" kan ha sin betydelse när det gäller förståelsen av de övergrepp och kränkningar av barn och unga som pågår i detta virtuella rum. Som jag ser det handlar det snarare om både och än antingen eller. Cyberrymden kan förstås betraktas som en slags spegel eller projektyta för alla de önskningar, fantasier och tillstånd som rymts i mänskligt medvetande, såväl när det gäller unga människors sårbarhet och utsatthet som förövarnas manipulationer. I det avseendet skiljer sig inte cyberrymden från "vanlig verklighet", eller i dessa sammanhang: "offline-miljö". De övergrepp och kränkningar som sker online är ur den drabbades perspektiv lika verkliga som de som sker offline. Barn och unga blir lika ledsna och förtvivlade över det illvilliga skvaller och ryktesspridning som sker online som det som sker på skolgården.

Dock kan det finnas skäl att uppfatta cyberrymden eller online-miljön som just ett "rum i sig", en plats som rymmer så pass speciella karakteristika att den har förutsättningar att också för vissa vara mer riskabel än traditionella riskmiljöer. Den kan provocera till risktagande och därför kräva speciell uppmärksamhet. I allt väsentligt handlar cyberrymdens karakteristika förstås om den anonymitet, snabbhet och rumsliga frihet som den erbjuder. Detta i kombination med den mycket avancerade, effektiva och förhållandevis lätthandlade teknologin som tillhandahålls samt den speciell kultur och de koder som utvecklas i anslutning till denna ger cyberrymden en särställning.

Som ett bidrag till FNs pågående arbete med att belysa alla de olika områden där barn är i behov av skydd från våld och övergrepp har ECPAT International⁹ sammanställt en rapport¹⁰ som diskuterar våld mot barn som är relaterat till ny informations- och kommunikationsteknologi – IKT.

⁹ End Child Prostitution and Trafficking in Children. ECPAT är en världsomspännande organisation bestående av koalitioner av organisationer som alla kämpar mot sexuell exploatering av barn.

¹⁰ ECPAT International. (2005) Violence against Children in Cyberspace. Bangkok, Thailand.

Man konstaterar inledningsvis att IKT-relaterat våld mot barn och ungdomar är ett nytt fenomen som kommer att påverka alltfler barn och ungdomar över hela världen och att man behöver planera för en utbyggd säkerhet i dessa avseenden. Avsikten med rapporten är att uppmärksamma och beskriva riskerna för pojkar och flickor när det gäller IKT. Den utgör ett försök att identifiera de skador som möjligtvis kan bli följden av IKT-relaterad exploatering av barn. Avslutningsvis ges ett antal rekommendationer i syfte att skydda barn när de befinner sig i denna miljö.

Den typ av IKT-relaterade övergrepp man menar att barn riskerar att utsättas för delas in i fyra kategorier.

1. Produktion och distribution och användning av material som avbildar sexuella övergrepp på barn.

I rapporten slås fast att det här är en del av det IKT-relaterade övergreppsspektrat som tenderar att växa. Det finns inga tillförlitliga data som korrekt beskriver omfattningen av denna verksamhet, hur många barn som är inblandade, vilka dessa barn är, deras behov, bakgrund och framtid. Man hänvisar till de tusentals bilder som finns registrerade i polisens databaser av vilka drygt 400 är identifierade. Det rör sig mestadels om övergrepp på barn som utförts och dokumenterats av närstående till barnet, ofta numera med ekonomiska motiv inblandade. Det förekommer dock även att gatubarn och barnhemsbarn från fattigare länder utnyttjas i dessa sammanhang. Rapporten kommenterar även att det alltmer utbredda bruket av webbkameror och kameraförsedda mobiltelefoner bland barn och ungdomar utgör grund för framställning och spridning av pornografiska bilder på barn och unga. I dessa fall är det flickor och pojkar som själva framställer och sprider bilder på sig själva och andra.

Resonemanget kring de eventuella skador som de utsatta barnen åsamkas av att bli exponerade på det här sättet förs på ett generellt plan utan hänvisning till forskningsreferenser. Man menar att pornografiskt exploaterade barn egentligen uppvisar samma typ av skador som sexuellt utnyttjade barn, det vill säga barnets ålder, relation till förövaren, tidigare trauma och brister, typ av övergrepp, grad av våld och hot, har betydelse för hur barnet reagerar. De symtom som ett sexuellt utnyttjat barn kan uppvisa kan uppträda tillsammans eller vart och ett för sig. Som exempel nämns depression, låg självaktning, oro, ätstörningar, utmattning, koncentrationssvårigheter, aggressivt beteende och tillbakahållet raseri. Skuld känslor och bristande tillit samt gränslöshet nämns också liksom PTSD, pseudomognad, rollförvirring, självskadebeteende samt missbruk. Den ytterligare aspekt som brukar anföras när det gäller pornografiskt exploaterade barn handlar om oron och skammen över att övergreppen är dokumenterade och för överskådlig framtid kommer att kunna vara tillgängliga för andra, anföras också här.

Att barnen på de övergreppsbilder som publiceras på Internet vanligtvis tycks vara glada och leende och att de verkar trivas och ha kul, bidrar, menar författaren till att förstärka skamkänslorna hos barnet inför det barnet har varit utsatt för. Det är högst troligt att det inte är hela sanningen om hur barnet kände sig vid det aktuella tillfället. Det är också känt att en del barn plågas av dåligt samvete för att de har hjälpt till att lura in andra barn i övergreppssituationer. De kanske själva varit delaktiga när det gällt att ta bilder på sig själv och andra och även i att sprida dem på nätet.

2. Online grooming – Förberedelse för övergrepp

De allra flesta pojkar och flickor värjer sig instinktivt för alltför burdusa och anstötliga kontaktförsök, i synnerhet av någon som är betydligt äldre, såväl på Internets chatsidor som i det verkliga livet. Därför behöver de personer som av olika anledningar vill komma i kontakt med yngre för sexuella ändamål, egna sexuella behov, inspelning av pornografiska filmer, eskortverksamhet, prostitution, etc, utveckla kontaktstrategier och tekniker för att vinna de ungas förtroende som inte är alldeles för gemenskinliga. Dessa kontaktförsök kan vara oerhört raffinerade och manipulerande och pågå under lång tid och inkludera flera unga samtidigt. Att som ung människa upptäcka att man på detta sätt blir lurad innebär förstås ett svek som kan vara svårt att komma över, även om det inte nödvändigtvis resulterar i skrämmande möten offline. Ett sätt att upptäcka och i tid avbryta sådan här grooming eller förberedelse till övergrepp av barn och unga är naturligtvis att de som ansvarar för sidorna övervakar den kommunikation som pågår och stänger av den som visar sig ha dolda avsikter. I ECPATs rapport uppmärksammas nya trender inom IKT som försvårar den typen övervakning. Ungdomar söker sig exempelvis till s.k. kompis till kompisnätverk (peer to peer) och kommunicerar via överföring av filer och IM (instant messages)-plattformar som erbjuder mer avskildhet och är svårare att övervaka.

Här kan det finnas anledning att reflektera över de förebyggande kampanjer som på många håll genomförs när det gäller att göra barn och unga medvetna om hur de ska uppträda på Internet så att de inte riskerar att råka illa ut. Här brukar det handla om att ge råd av typen:

- Lämna inte ut ditt telefonnummer till någon du inte känner
- Ljug inte om din verkliga ålder
- Lita inte på att den du chattar med talar sanning.

Denna typ av ansats kan säkert ha betydelse och göra att den som är nybörjare eller nyfiken oförständig och impulsiv tänker sig mer noga för. Men de ungdomar som har bestämt sig för att de vill tjäna pengar på att skicka bilder på sig själva, som fantiserar om spännande möten med okända eller som är

nyfikna och vill utforska och överskrida gränser behöver en annan vägledning. De som tar egna initiativ och aktivt söker upp mer eller mindre färfyllda situationer påverkas inte av goda råd om att inte lämna ut sin mejladress. Vägledning för sådan typ av riskbeteende har vi ännu inte sett och prövat. Vi behöver mer kunskap om ungdomars konkreta erfarenheter, tankar och känslor kring sådant riskbeteende för att kunna komma vidare.

3. Exponering av skadligt material

I rapporten konstateras att många barn och ungdomar i och med utbredningen av Internet löper en förhöjd risk att såväl frivilligt som ofrivilligt råka få se bilder som kan verka skrämmande, upprörande eller förvirrande. Kunskaperna om hur detta påverkar barn och ungdomar är begränsade. Att som ung ta del av bilder med avancerat sexuellt innehåll och våld utan möjlighet till att uttrycka sina känslor och tankar kring vad det är man ser, kan vara en bidragande orsak till det våld som begås av unga människor, resonerar man.

Man hänvisar bl. a. till en studie i Australien, Coleman (2003), där 90 procent av 101 barn under 10 år som deltog i ett program för barn med sexuella beteendeproblem hade tagit del av avancerat sexuellt material online.

Ett resonemang förs om att pornografiska bilder kan användas i kontakt med de barn man avser att förgripa sig på som ett sätt att minska deras hämningar och få dem mera medgörliga. I flera kända fall av övergrepp mot barn har man konstaterat att förövaren har använt pornografiska bilder för att "grooma" eller förbereda barnet genom att "sexualisera" sitt offer.

4. Förolämpningar och mobbning

Internet- och mobiltelefonrelaterade förolämpningar och mobbning utgör ett växande problem som drabbar alltfler. Studier i Storbritannien och USA antyder att mellan 25 och 40 procent av alla barn och ungdomar som regelbundet vistas på nätet har erfarenhet av denna typ av trakasserier. 20 procent av barnen i en amerikansk studie hade fått "elaka eller hotfulla" mejl eller SMS.¹⁴

Jämfört med "traditionell mobbning" anses den IKT-relaterade mobbningen vara potentiellt riskablare. Offret kan lätt bibringas uppfattningen att kränkningarna gjorts tillgängliga för en långt större grupp än vad som annars är fallet och frånvaron av röster, ansiktsuttryck och fysisk kontakt gör att kränkningarna kan vara mer skadliga, infernalisiska och förödande. Man ger exempel på såväl självmord som mord bland barn och unga som följt i spåren av den här typen av mobbning.

¹⁴ NCH. (2002) 1 in 4 children are the victims of 'online' bullying. UK: NCHI I. ECPAT International. (2005) Violence against Children in Cyberspace. Bangkok, Thailand.

2. Offer online

I en stort upplagd intervjustudie i USA (Finkelhor, D m.fl.) telefonintervjuades drygt 1500 barn mellan 10 och 17 år om sina erfarenheter av online victimization som i svensk fri översättning närmast skulle kunna motsvaras av "bli offer online".

Med online victimization avsågs:

1. Sexuella närmanden (approaches) och/eller antastning (solicitation) det vill säga förslag om sexuella aktiviteter, "sexprat", sexuell information som var ofrivillig och utförts av en vuxen.

2. Aggressiv sexuell antastning

Med detta avses kontaktförsök som avsåg att leda till offlinekontakt med förövaren genom brev, telefon eller verkliga personliga möten.

Resultaten visade att ungefär en av fem (19 procent) hade blivit ofrivilligt sexuellt antastade under förevarande år. Långt ifrån alla hade upplevt dessa händelser som störande.

Ca fem procent av de som blivit antastade uppgav att de hade känt sig mycket rädda eller upprörda. En av sju av de sexuella antastningarna inkluderade försök till kontakt offline.

Ungefär hälften av såväl de aggressiva som de icke aggressiva kontaktförsöken och antastningarna på nätet utfördes av andra unga, till ungefär två tredjedelar bestående av pojkar och unga män. Med hänsyn till anonymiteten på nätet är dock dessa siffror osäkra då flera av de tillfrågade barnen inte hade möjlighet att ange vare sig kön eller ålder på den som besvarat dem.

Enligt intervjupersonernas uppgifter var det vanligt att avsikten med den här typen av kontaktförsök var önskemål om s.k. cybersex, det vill säga, man önskade till exempel i särskilda chatrum presentera/dela sexuella fantasier som inte sällan kunde omfatta sådant som verklig eller fantiserad avklädning, verklig eller fantiserad onani. I mer aggressiv form av antastning kunde det handla om konkreta förslag om att träffas i verkligheten, telefonsamtal hem, gåvor, pengar och i något fall även färdbiljetter.

Det visade sig att i ungefär hälften av fallen berättade den unge inte om händelsen för någon. När det gällde de mer aggressiva incidenterna valde en dryg tredjedel (36 procent) att inte berätta för någon vad de råkat ut för.

75 procent av den grupp som blivit utsatt för antastning (19 procent av samtliga tillfrågade) uppger att de varken blev upprörda eller rädda i samband med dessa händelser. I 20 procent av fallen uppger de unga att de blivit mycket upprörda, 13 procent uppger att de blivit extremt rädda. I den grupp som varit utsatta för de mer aggressiva incidenterna uppger trettiosex procent att de blev mycket upprörda och 25 procent uppger att blivit extremt skrämde av händelsen. I 17 procent av fallen uppger intervjupersonerna att de blev extremt generade.

De aggressiva episoderna medförde flest upplevda svårigheter hos de tillfrågade. De uppgav till exempel att de

- höll sig borta från Internet
- inte kunde låta bli att tänka på händelsen
- kände sig labila och lättirriterade
- kände sig ointresserade av saker de tidigare varit intresserade av ("hela tiden" och mer än "lite grann").

Åtminstone en av dessa svårigheter rapporterades i 43 procent av de beskrivna episoderna. 17 procent av de antastade ungdomarna rapporterade fem eller flera symtom på depression vid intervjutillfället, vilket är dubbelt så många jämfört med samtliga ungdomar i materialet.

I rapporten görs ett försök att identifiera grupper av ungdomar som löper störst risk att bli sexuellt antastade på Internet. Man konstaterar att risken är störst för de äldre ungdomarna mellan 14 och 17 samt att flickor löper större risk än pojkar. Man konstaterar vidare att de som har problem av något slag, är frekventa Internetanvändare och att de använder datorer utanför det egna hemmet. De använder chatrum där de umgås med främlingar, åsidosätter säkerheten när de befinner sig online och löper därmed den största risken.

Exempel på högriskbeteende är att uppge sin adress, sitt telefonnummer eller att bege sig frivilligt till sidor med avancerat pornografiskt innehåll. Att diskutera sex på nätet med personer man inte känner, att delta i skämt och mobbning mot andra samt själv göra elaka och retsamma kommentarer mot andra man träffar på nätet är andra exempel.

3. Ofrivilligt exponerad för pornografiskt material

Man avser här händelser där flickor och pojkar ofrivilligt exponerats för bilder av nakna människor eller människor i sexuella situationer när de gjort sökningar på Internet, surfat, öppnat mejl eller länkar.

4. Ofredande

Hotfullt eller aggressivt material som skickats till pojkar och flickor, antingen privat eller med möjligheter för andra att ta del av.

Tjugofem procent av de tillfrågade pojkarna och flickorna hade varit med om att vid åtminstone ett tillfälle ha blivit ofrivilligt exponerade för pornografiskt material under föregående år. I de flesta fall (71 procent) hände detta i samband med att man surfade på nätet. I övrigt (28 procent) råkade man ut för detta när man öppnade mejl eller klickade på länkar. Sex procent av de tillfrågade uppgav att de hade upplevt rädsla och obehag, (distress) vid dessa händelser.

3. Barnardo's genomgång av 83 ärenden

Barnardo's är en av Storbritanniens äldsta och största fristående organisationer när det gäller hjälp och stöd åt behövande barn. Från att till en början ha bedrivit huvudsakligen barnhem arbetar man idag med såväl ekonomiskt stöd som kvalificerat behandlingsstöd riktat mot barn och familjer i svåra omständigheter. Man arbetar övergripande med barnrättsfrågor, bedriver forskning och utbildning, genomför kampanjer och lobbying med fokus på barns rätt i ca 130 olika projekt över hela Storbritannien.

Under 2004 genomfördes i Barnardo's regi en inventering av aktuella ärenden inom organisationen där barn på olika sätt råkat illa ut via kontakter på Internet. Man hittade sammanlagt 83 ärenden (Palmer, T., Stacey, L., 2004). Ärendena sorteras in under 10 rubriker med exempel på vilken typ av händelser det har handlat om.

1. Barn som tar del av pornografi avsedd för vuxna

Det är välkänt att barn och ungdomar som blir utsatta för s.k. grooming, förberedelse för övergrepp av den som har sexuella avsikter ofta blir presenterade för mer eller mindre avancerat pornografiskt material som en sorts tillvänjning och sexuell stimulans. Syftet är att få dem mera medgörliga och avtrubbade när det gäller eventuellt obehag eller motstånd. I dessa sammanhang visar det sig alltså att pornografiska bilder kan ha betydelse när det gäller att försätta barn och unga i situationer där de löper risk att bli utnyttjade och kränkta.

Man menar att barn och ungdomar i och med Internets utbredning idag har tillgång till bilder av pornografisk natur i en omfattning som historiskt sett saknar motstycke. För att stilla den nyfikenhet som alltid har funnits kring sexuella teman, behövde tidigare den som ville ta del av sådant här material själv aktivt leta upp det. Idag översvämmas barn och ungdomar av avancerat pornografiskt material, såväl frivilligt som mer eller mindre ofrivilligt. Man anser att vi idag inte kan överskåda verkningarna av detta. Vi vet för lite hur barn och ungdomar på sikt påverkas av att bli utsatta för den här typen av exponering.

2. Barn som säljs online för sexuellt utnyttjande offline

Enligt Barnardo's förekommer det att barn erbjuds för sexuella ändamål via chatrum eller virtuella anslagstavlor. Inte sällan presenteras de med bild i hemliknande miljöer med andra familjemedlemmar eller vänner till barnet eller barnets familj som avsändare. Detta menar Barnardo's är exempel på de samband mellan prostitution, "pimping" (pimp = hallick) och trafficking som möjliggörs och stimuleras av Internets utbredning. Internet erbjuder ett lätt-använt verktyg dels för att hitta sårbara barn i riskzonen och intresserade kunder.

Natalie var 14 år gammal när hon träffade Mat. Han var mycket äldre och smickrade henne med presenter och uppmärksamhet... Så småningom fanns flickan bild på en hemsida som erbjöd minderåriga flickor för sex... Natalie visste ingenting om den här sidan eller att hennes foto fanns där.

– jag insåg inte att han annonserade ut mig, jag trodde att han älskade mig.

Så småningom hittade polisen den här sidan och stängde den. Barnen blev erbjudna hjälp av Barnardo's . Efter någon dag dök dock en ny sida upp med nya barn till salu...

Ur: Palmer, T., Stacey (2004) Just one Click

3. Barn som utnyttjas i prostitution, som använder Internet och mobiltelefoner för att kontakta förövarna

Det finns en grupp av såväl minderåriga flickor som pojkar som på eget initiativ på chatsidor och via mobiltelefoner söker upp män som är beredda att betala för sexuella tjänster. Barnprostitution har i alla tider varit mer gömd än annan prostitution menar Barnardo's och sällan skett i öppen form "på gatan". I och med Internet och den utbredda användningen av mobiltelefoner har den blivit än mer dold (Eller än mer öppen, den är högst synlig om vi letar på nätet).

Unga människor som är inblandade i denna typ av prostitution ser inte sig själva som offer, trots att de enligt Barnardo's ofta har gjort erfarenheter i livet som gör dem extra sårbara.

Lee var 12 när han rymde hemifrån första gången. Det var ett våldsamt hem och han kände sig säkrare på gatan. Han började besöka Internetcaféer som var öppna 24 timmar om dygnet. Där kom han i kontakt med en grupp pojkar som över nätet tog kontakt med "torskar" som erbjöd dem pengar för sexuella tjänster. Lee fann i Internetcaféets värme trygghet i denna grupp av pojkar.

Ur: Palmer, T., Stacey, L. (2004) Just on Click

4. Vuxna och unga som tar kontakt med barn för cybersex online

I den här formen av sexuell exploatering övertalas barn att delta i fantiserade eller verkliga sexuella aktiviteter över Internet där förövaren med hjälp av barnet tillfredsställer sexuella behov och fantasier via sexprat och onani.

5. Unga människor skickar bilder på andra unga online

Att publicera bilder på varandra i olämpliga Internetmiljöer har visat sig vara ett sätt att retas, genera, mobba, skoja eller hämnas som blivit allt vanligare bland unga och som kan få förödande konsekvenser för den som drabbas.

6. Barn till vuxna som laddar ner eller distribuerar övergreppsbilder på barn

Barnardo's menar att det finns anledning att uppmärksamma de barn som finns i den närmaste omgivningen där någon vuxen laddar ner och/eller distribuerar övergreppsbilder på barn. Man menar att det finns sådana samband styrkta mellan att ladda ner, distribuera och att själv producera övergrepps-

bilder på barn, att det finns en förhöjd risk för barn i den närmaste omgivningen att råka illa ut. Om dessa samband, menar Barnardo's finns fortfarande alltför bristfällig kunskap. Man efterlyser till exempel forskning när det gäller hur familjemönster, partner och barn påverkas i samband med att det avslöjas att någon i familjen laddar ner/distribuerar övergreppsbilder på barn.

7. Barn som laddar ner övergreppsbilder på barn

Den här gruppen utgör den näst största gruppen i Barnardo's material. Av deras erfarenheter att döma finns det ofta komplicerade bakgrunder till de här ungdomarnas beteende. Även om det förekommer att flera på eget initiativ har laddat ner bilderna, händer det inte sällan att de på ett eller annat sätt blivit tvingade, antingen av kamrater eller av någon vuxen som ett led i en förberedelse för övergrepp, s.k. grooming.

Dan var 16 år när han blev arresterad för att ha tagit övergreppsbilder på barn. Polisen beslagtogs hans dator och fann många övergreppsbilder på barn. Problemen för Dan hade startat när han började använda chatrum och utvecklade en vänskap med en äldre man. Mannen började skicka övergreppsbilder på barn som Dan erkände att han inte tyckte var direkt "motbjudande". Gradvis började Dan att själv ladda ner fler övergreppsbilder och började tänka att han själv kanske skulle gilla att ta sådana bilder av barn. Under den här tiden skaffade sig Dan kompisar som var mycket yngre än vad han var och som han tog oanständiga bilder av, lurade dem att det "var en del av leken" som de lekte, och som han sen publicerade på nätet.

Ur: Palmer, T., Stacey, L. (2004) Just on Click

8. Online grooming – Förberedelser för övergrepp

Barnardo's har arbetat med 15 barn som blivit utsatta för att på Internet bli kontaktade och sedan förberedda på ett möte offline där avsikten varit att för-gripa sig sexuellt på dem. Några har blivit svårt traumatiserade efter att ha träffat sin chatkompis i verkligheten. Rapporten beskriver till exempel ett fall där två unga människor när de mötte sin "vän" blev bortförda till en annan del av Storbritannien där de hölls fångna i en lägenhet för att sedan säljas för sexuella ändamål.

Kelly hade varit i vårdsystemet sedan hon var 9. När hon var 14 hade hon börjat dricka och avsiktligt skada sig själv. Tillsammans med Pat 15 hängde hon på det lokala Internetcaféet. Det var så de träffade Pete, i ett chatrum på Internet. Han gav sig ut för att vara i deras ålder och verkade i deras ögon vara trevlig och kul. De bestämde sig efter en tid för att träffas. Pat och Kelly blev chockade när de upptäckte att Pete var minst 35 men de lät honom bjuda på drinkar och de följde med honom till ett hotell för att festa. När flickorna blev berusade utnyttjade han dem sexuellt. Efteråt kände sig flickorna skrämnda och skuldtyngda av vad de varit med om och fick hjälp på Barnardo's att få bearbeta det som hänt.

Ur: Palmer, T., Stacey, L. (2004) Just on Click

William var en 12-årig pojke som levde med sin mamma och sina syster. Han var mobbad i skolan, ensam och isolerad. William började besöka ett chatrum där han fick kontakt med en bror och hans syster, 16 och 14 år gamla. Under två, tre månader berättade han om sina chatkompisar för sin mamma och hur nära vän han blivit med i första hand flickan. Under sommarlovet föreslog mamman att de skulle bjuda flickan till sommarstället och de skickade ett mejl till henne. De bestämde träff på ett kafé. William fick en chock när det visade sig att hans chatkompis var en vuxen man i fyrtioårsåldern. Generad och skräckslagen blev William förd till en toalett där mannen förgrep sig på honom.

Ur: Palmer, T., Stacey, L. (2004) Just on Click

9. Barn som blir sålda online för sexuella övergrepp online

Det här är en form av Internetrelaterade övergrepp som innebär att förövaren meddelar intresserade att de vid en viss tidpunkt på viss adress har möjlighet att online, i realtid, via webbkamera bevittna ett pågående övergrepp. De som önskar närvara behöver ibland erlägga någon form av betalning: pengar, droger eller andra övergreppsbilder. Barnardo's har haft kontakt med barn som blivit utsatta för övergrepp i förövarens bostad för att senare upptäcka att övergreppen filmats och distribuerats över Internet mot betalning. Det finns enligt Barnardo's belägg för att även mycket unga barn utnyttjas på detta vis inte sällan av vuxna som är väl kända för dem, familjemedlemmar, vänner till familjen, eller andra vuxna de litat på som lärare och ungdomsle-

dare Det framgår inte av rapporten hur pass vanligt förekommande denna form av utnyttjande är, endast att det förekommer och att man inom ramen för Barnardo's verksamhet har kommit i kontakt med sådana av ärenden.

Gina, 13 år fick kontakt med en 13-årig pojke i ett chatrum. De började mejla varandra i flera veckor innan de bestämde sig för att träffas. Gina tog med sig en kompis. När flickorna träffade den 13-åriga pojken visade det sig att det var en man i tjugooårsåldern. Han bjöd på sprit och flickorna blev berusade. Han erbjöd dem pengar och fick dem att gå med på sexuella aktiviteter. Efteråt upptäckte flickorna en röd blinkande lampa. Då insåg de att de hade blivit filmade av en webbkamera och allting hade skickats ut på nätet. De blev chockade men och var för rädda för att fråga vad som hände med bilderna. De fick stöd av Barnardo's men måste leva med vetskapen om att bilderna kommer att finnas kvar för alltid.

Ur: Palmer, T., Stacey, L. (2004) Just on Click

10. Barn som utnyttjas för framställning av övergreppsbilder

Dessa barn utgjorde den största gruppen i Barnardo's sammanställning. Författaren till rapporten menar att det finns belägg för att denna grupp av barn växer. Man hänvisar till den ständigt växande andelen nytilkomna övergreppsbilder på barn som observerats under de senaste åren. Oroande fakta utgörs enligt Barnardo's av att barnen i dessa sammanhang är allt yngre och att bilderna ofta är tagna i hemliknande miljöer.

Förövarna använder sig enligt Barnardo's erfarenheter av flera manipulerande strategier för att barnen inte ska avslöja vad de blivit utsatta för.

- de förevisas övergreppsbilder på andra barn för att "normalisera" de sexuella aktiviteter som de blir utsatta för
- förövaren låter barnet få se bilder där barnet blir utnyttjat
- barnen blir uppmuntrade att publicera bilder på sig själva på Internet
- barnen blir uppmuntrade att blanda in kompisar i framställning och distribution av övergreppsbilder
- barnen blir uppmuntrade att själva vara aktiva när det gäller sitt eget och andra barns utnyttjande.

På så sätt menar Barnardo's att det förutom den skam och tystnad som drabbar alla barn utsatta för övergrepp så görs barnen utsatta för övergrepp i Internetsammanhang ytterligare delaktiga. De bibringas föreställningen att de är

ansvariga för vad de utsätts för och i vissa fall för hur detta sprids på Internet, en mycket väl fungerande teknik för att tysta barnen. När det gäller de något äldre barnen görs också ibland gällande att de varit gamla nog att säga nej och dra sig ur vilket också lägger skuld på barnen och bidrar till deras tystnad kring vad de varit utsatta för.

Pete var 13 år när han kom i kontakt med Barnardo's. Han var omhändertagen på barnhem, var förvirrad kring sin sexualitet, använde lättare droger och skadade sig själv och hade dåligt självförtroende. Han hade mött Terrence, en 30-årig advokat som fick honom att känna sig uppskattad och betydelsefull. Terrence berättade för Pete att han var svårt sjuk vilket gjorde att Pete tyckte synd om Terrence och fäste sig än mer vid honom. Detta var dock en del av den förberedelse för övergrepp (grooming) som Terrence utsatte Pete för och som gjorde det lättare att manipulera honom. Pete blev introducerad för en bekant till Terrence som erbjöd sig att betala Peter om han fick ta bilder på honom. Bilderna blev alltmer erotiska och Pete alltmer förvirrad och skrämmd. Så småningom gick det upp för honom att bilderna såldes på Internet. Pete chockades och lever nu i konstant oro för att bilderna ska dyka upp.

Ur: Palmer, T., Stacey, L. (2004) Just one Click

IX Sammanfattande diskussion

I. Samlade erfarenheter

Problematiken var inte okänd för någon av de professionella jag hade tillfälle att intervjua. Erfarenheter av barn och ungdomar som hamnat i bekymmer som på olika sätt varit relaterad till ny teknik fanns i alla intervjuade team. I några fall hade behandlare varit inblandade i riksbekanta ärenden som omfattat serier av övergrepp på flera barn. Med något undantag menade de jag mötte att ärendena inte sorterades in under någon slags rubrik som har med Internet eller ny teknik att göra. Någon statistik på "Internetrelaterade kränkningar" eller liknande fördes inte. Snarare sågs detta som ytterligare en aspekt av den sexuella övergreppsproblematiken när det gäller barn och ungdomar, vilken sedan länge var välbekant för teamen.

Detta leder till en brist på mer exakta uppgifter om hur många Internetrelaterade ärenden man kommit i kontakt med. Inte i nämnvärd utsträckning har de jag mött erhållit fortbildning eller systematisk metodutveckling fokuserad på Internetrelaterade kränkningar av barn och ungdom. I ett par team har man lyssnat på Mats Anderssons föreläsningar, och det fanns planer på temakvällar med fokus på risker och möjligheter med den nya tekniken.

Mitt samlade intryck är att de professionella behandlare jag mötte i allmänhet förefaller tämligen nymornade och okunniga men intresserade och nyfikna. Försiktigt har de börjat titta sig omkring och förstått att det är något nytt som håller på att hända. "Man kanske borde fråga mer systematiskt, om sånt här." Det förekommer inget planerat erfarenhetsutbyte kring Internetrelaterade kränkningar och endast någon av de jag träffat har läst något av det lilla som än så länge finns skrivet.

Enligt samstämmiga uppgifter är det en omfattande förekomst av vuxna män på ungdomarnas chatsidor vilka söker kontakt med pojkar och flickor för sexuella ändamål. Det ligger därför nära till hands att fundera över de juridiska aspekterna på det fenomen som vi kallar "grooming". Engelskans "to groom" har flera betydelser: sköta, ansa, göra fin, träna, förbereda, trimma. I denna rapport översätter jag "grooming" med "förberedelse för övergrepp" bl.a. för att för att understryka orimligheten i att den som ägnar sig åt detta inte i lagens mening begår ett brott. I Storbritannien har man infört en lagstiftning som reglerar "grooming for sexual purposes"

*"this Bill will strengthen the law further to ensure that predatory sex offenders who contact a child, whether on the Internet or otherwise and then meet or travel to meet the child, with the intention of committing a sexual assault can be prosecuted".*¹⁷

¹⁷ Ur Scottish Executive News, Briefing new Bills for 2004-2005 session, Tuesday September 7, 2004

2. Bedömningar av om det föreligger kränkningar och övergrepp med koppling till ny teknik

Hur gör erfarna behandlare för att bedöma om den unga personen har utsatts för övergrepp eller kränkningar med koppling till ny teknik? De gör egentligen ingenting särskilt. I varierandegrad men i ökad omfattning har man börjat ställa frågor till ungdomar man träffar kring deras Internetvanor. Närvaro av kamera och bilder i ungdomarnas vardag och hur detta används och vilken roll de spelar blir i allt högre grad något som tas upp i kontakterna. Jag får uppfattningen att mer konkreta frågor om hur ungdomar tänker och planerar när det gäller beteende på nätet inte ställs systematiskt. Utforskandet av ett eventuellt riskbeteende på Internet blir därför inte en del av samtalskontakterna. Mitt intryck är att detta till en del handlar om den behandlande personalens relativa okunnighet och ointresse när det gäller den nya teknikens möjligheter och risker. Som behandlare har vi lärt oss känna igen ungdomar med benägenhet för destruktivt utagerande eller avskärmning. När det gäller ungdomar med benägenhet att drabbas av IKT-relaterade övergrepp har vi ännu inte samma blick. Kanske handlar det om att dessa ungdomar till en del skiljer sig från traditionella riskungdomar. Vissa av dem förefaller vara högpresterande, initiativrika och försigkomna högstatusungdomar, något vi som behandlare inte är vana vid hos ungdomar i riskzon. Vi förstår inte riktigt vad det är som signalerar en förhöjd risk att råka illa ut för denna grupp och behöver lära oss mer för att förstå vilka signaler det är vi ska vara uppmärksamma på. Här finns anledning att fundera över könsskillnader: Finns det grupper av flickor, snarare än pojkar som vi i detta avseende bör ge skärpt uppmärksamhet?

3. Utgör pojkar och flickor med erfarenhet av IKT-relaterade kränkningar en speciell grupp?

Min uppfattning är att för en ung människa i kris kan det finnas en poäng i att den som ska bistå i den kris som föreligger, besitter kulturkompetens. En barn- och ungdomsterapeut bör vara orienterad om de miljöer och den kultur som råder där ungdomar möts och knyter kontakter. Språk och koder när det gäller musik, umgängeston, mode och olika grupper är bra att känna till. Mitt intryck är att både umgängeskultur och språk som används på chatsidor är okänt för många vuxna inklusive barn- och ungdomsterapeuter. Att arbeta som terapeut med barn och ungdomar handlar till en del om att lyssna till och förstå hur konflikter, händelser och processer utvecklar sig inom ramen för den vardag ungdomarna har att förhålla sig till. Numera utspelar sig denna vardag i en allt ökad omfattning också på chatsidor i cyber-

rymden. Där kommuniceras nya ord, nya uttryck, nya företeelser, nya symboler och nya koder. Ett speciellt språk håller på att utvecklas särskilt anpassat till detta blixtsnabba utbyte. Barn- och ungdomsterapeuter bör vara orienterade också i cyberrymden eftersom deras arbete handlar om att hjälpa ungdomar med att förstå vad de är inblandade i och i vilken mån de själva bidrar till sina svårigheter. Det är som att bistå ungdomar med att förstå kommunikation vilken de ibland inte själva riktigt förmår överblicka. Barn- och ungdomsterapeutens vardag handlar om att hjälpa den unge att förstå och bättre kunna hantera inre och yttre konflikter genom att tillsammans med den unge analysera och förstå konfliktfyllda händelseförlopp och trasslig kommunikation. Den unge har ofta förvirrade eller ofullständiga bilder av vad det är som har hänt och varför, vad som är andras fel och förtjänster och vad man själv har bidragit till. Tillsammans med den unge försöker terapeuten komma på hur konfliktsituationer ska kunna hanteras mer ändamålsenligt och hur man uttrycker det man vill och önskar, respektive det man inte vill och önskar. Hur man närmar sig detta varierar beroende på såväl patient som terapeut, deras fallenhet, speciella färdigheter och intressen.

Många barn- och ungdomsterapeuter tar helst del av tankar och känslor i verklig offlinemiljö snarare än att tillsammans med de unga patienterna reflektera över vad som utspelar sig i cyberspace. Jag gissar att man som barn- och ungdomsterapeut hitintills ägnat mer tid med sina patienter till att gå igenom funderingar och känslor kring brev, teckningar, dagböcker, dikter, prosastycken, filmer och bilder. Det är hittills säkerligen vanligare än att tillsammans under en terapitimme sitta uppkopplad framför en dator för att gå igenom och försöka förstå vad det är som utspelar sig på de olika ungdomschatsidorna. Jag föreställer mig att vi från och med nu i allt större omfattning behöver ägna oss åt att gå igenom utskriften av chatmeddelanden och bildmaterial. Detta för att tillsammans med våra unga klienter förstå vad det var som hände och hur den unge kan undvika att det händer igen. Den här typen av material har på senare tid börjat dyka upp i min egen kliniska verksamhet och ger mig delvis nya perspektiv på arbetet med de i terapeutiska sammanhang välkända frågeställningarna kring "vem som egentligen har sagt vad till vem".

Den dokumentation som IKT-relaterade konflikter, kränkningar och övergrepp ofta är förknippad med har två sidor: Den ena förödande, det som en gång är distribuerat finns kvar och kan kopieras i oändlighet. Den andra sidan handlar om att vi som behandlare, om vi använder den möjligheten, kan ta del av dokumentationen. Om vi bedömer att det skulle vara av värde så kan vi på det sättet faktiskt få veta mer om vad som hänt och därmed bistå patienten i att göra det verkliga verkligt och möjligt att hantera.

När behandlare diskuterat frågan om IKT-relaterade övergrepp så är det främst det faktum att bilder som distribuerats över Internet finns kvar i all oändlighet och att detta därmed förhindrar läkning för det drabbade barnet. Somliga behandlare gick så långt att de menade att barnet under inga omständigheter skulle få veta att bilder på övergreppen fanns tillgängliga eftersom detta skulle förhindra alla möjligheter till rehabilitering. (Carr, J. 2001).

Kring barns behov av upprättelse i dessa avseenden behöver kanske även juridiska överväganden göras som handlar om rätten till skadestånd, brottsrubricering, preskriptionstider och annat. Sådana överväganden kanske också behöver göras med utgångspunkt i de fall där även frivilligt publicerade bilder används på ett otillbörligt sätt.

4. Riskbeteende online och offline

Är det samma ungdomar som riskerar att råka illa ut via Internet som riskerar att råka illa ut i andra sammanhang? Det finns egentligen inget underlag för att ordentligt kunna besvara denna fråga. Mina funderingar är mer hypotetiska. En grupp ungdomar kan ses som "självdestruktiva" med "internetuppragningsproblematik." Här tycks det röra sig om sådant som behandlare känner igen och kan identifiera, barn och ungdomar i riskzonen. För gruppen som beskrivits som "gränsöverskridande" är bedömningen säkert svårare. Det kan handla om ungdomar som inte direkt befinner sig i riskzonen men som ändå riskerar att råka illa ut. Unga personer vars gränsöverskridande beteende endast visar sig framför datorn är naturligtvis inte lika lätta att känna igen som de som lever ett farligt liv IRL (in real life), alltså offline. Flera av de intervjuade behandlarna har börjat se att det i gruppen barn som riskerar att råka illa ut även finns ungdomar som utåt sett lever ett välordnat liv. De är duktiga i skolan, spänningssökande och attraktiva vilket också bekräftas av andra kontakter inom ramen för detta projekt. Här erbjuder Internet en riskabel miljö att knyta kontakter i. Kontakter som kan bli svårbemästrade för den unge i sitt sökande efter identitet och livsstil.

Det som den unge upplever som spännande kan ha sin grund i en idealisering av vuxenvärlden med pseudomogna eller brådmogna försök att lösa problem till följd. Även om det för den unge upplevs handla om omvärldens problem och hans/hennes behandlingsmotivation saknas så är detta något som på ett professionellt plan behöver hanteras och kunskap och kompetens behöver utvecklas.

Hur ska till exempel ett behandlingsmässigt fokus och en terapeutisk ansats kunna se ut när en ung människa vill försvara och legitimera ett kärleksförhållande där det i vissa fall kan handla om 30-40 års åldersskillnad? Det behöver förstås utifrån den unges historia, men också utifrån den specifika kvaliteten som Internet tycks ge relationer. En styrka och intensitet parad med en upplevelse hos den unge att för första gången vara riktigt sig själv.

Unga människor söker också på Internet spegla sig själva och sidor hos sig själva som de kan uppfatta som avvikande eller "mörka". Det är då man kan beskriva Internet som ett slags "trappa" där slutsteget är utsatthet och exploatering. Sådana "trappor" eller stegvisa processer, mer eller mindre omedvetna, är välkända för kliniker som arbetar med människor med beroende- och riskbeteendeproblematik. Experimenterande och uppsökandet av gränser vid tangentbord och datorskärm är inte förenat med omedelbara fysiska hot i traditionell mening där varningssignaler slås på. Tvärtom, kan sökandet ske i någon slags "trygghet" där den unge förleds att ta risker som det inte går att förutse på samma sätt som i "verkligheten". Det handlar ju inte om att klä på sig och ta bussen, utan bara om att trycka på en knapp.

Det är via dessa knapptryckningar steg tas i den trappa där det inte är möjligt att se fortsättningen eller slutet. Till och med rörelsen mot ökad risktagning är ofta dold. Väl medveten om att sådana här processer är högst individuella snarare än lagbundna och generella och utan att göra anspråk på att dessa steg nödvändigtvis måste tas i denna ordning, skulle tänkta steg i en sådan här "trappa" möjligtvis kunna beskrivas så här.

1. Ge ut personliga uppgifter om sig själv

De uppgifter som i dessa fall kan vara riskabla att dela med sig av är förstärkt namn/smeknamn, lösenord, telefonnummer, adresser, personnummer, uppgifter om i vilken skola/klass man går, hur man ser ut, uppgifter om kompisar, pojk/flickvänner, speciella hemligheter och förtroenden som sedan kan röjas och vidarebefordras.

2. Sexchatta med okända

Med "sexchatta" avses här att med okända dela med sig av sexuella fantasier, lämna uppgifter om sina sexuella vanor och preferenser och att ägna sig åt s.k. cybersex där man beskriver för varandra verkliga eller påhittade/fantiserade pågående sexuella aktiviteter.

3. Publicera "sexiga" bilder på sig själva och kompisar

Många ungdomar tar mer eller mindre avklädda bilder på sig själva och kompisar som de tycker det är spännande att publicera och få bedömda. När sådana bilder dessutom skickas till kända och okända, används av porrindustrin

eller för mobbningsändamål kan de som drabbas hamna i ett utanförskap och marginaliseras på ett sätt som bäddar för fortsatta riskbeteenden. Eftersom de själva är aktiva och delaktiga kan det ligga nära tillhands att de anklagar sig själva för det som drabbar dem.

4. Delta i webcamsex med okända

Med detta avses att man ensidigt eller ömsesidigt klär av sig, och i realtid visar sig helt eller delvis naken för varandra via varsin kamera som är kopplad till datorn, samtidigt som man onanerar. Det är helt möjligt för den som så önskar att ladda ner och spela in det man ser och hör via webbkameran utan att motparten får kännedom detta eller har möjlighet att avbryta sådan inspelning.

5. Dejta offline

Många ungdomar träffar i verkligheten någon, i de flesta fall jämnårig, de först lärt känna på nätet utan att de råkar illa ut. Ett riskbeteende i detta sammanhang tycks handla om att bege sig till sådana träffar utan att någon annan känner till det, utan att t.ex. ta med någon kompis och att göra detta vid ett flertal tillfällen och tämligen omgående efter en inledande chat, utan att ha försäkrat sig om vem det är man ska träffa och vilka avsikter denne har.

6. Dejta offline med vuxna

Det finns förstås ingen automatik i att en ung och en betydligt äldre människa inte skulle kunna ha ömsesidigt utbyte av ett nära förhållande av såväl vänskap som kärlek och sex. I dessa sammanhang och av det förhållandevis begränsade material vi har att tillgå, tycks det dock som om mycket unga människor som knyter sexuella kontakter med betydligt äldre personer efter inledande kontakt på nätet löper en förhöjd risk att råka illa ut.

7. Skicka bilder mot ersättning

När erbjudande om ersättning/krav på ersättning utgör en del av de överenskommelser som görs online överträds en avgörande gräns. Då sänks enligt mitt förmenande, definitivt en tröskel för fortsatt accelererande riskbeteende som det finns anledning att vara extra uppmärksam på. Att ta bilder på sig själv eller på kompisar som man sen får betalt för kan ge ungdomarna en bedräglig känsla av att det är de som har kontrollen över situationen och själva kan bestämma. Den ersättning som det här är frågan om kan handla om påfyllning av telefonkort, vilket kan ske över mobiltelefonen, biobiljetter eller kontanter som på olika sätt kan överföras

8. Webcamposering/webcamsex mot ersättning

Har den unge hunnit så långt i "trappan" att det handlar om webcamposering mot ersättning har denna verksamhet en mer uttalad kommersiell framtoning. Den unge visar inte sitt ansikte i kameran och har olika taxor för hur lång tid och vad poseringen ska avse.

9. Dejta offline och gå med på sex mot ersättning

Det är lätt att tänka sig att för de ungdomar som på detta sättet blir mutade/hotade övertalade att mot olika typer ersättning gå med på sex utgör detta "trappsteg" en förberedelse för traditionell prostitution.

10. Erbjuder sex offline och online mot betalning.

Här handlar det om prostitution i traditionell mening. Via hemsidor erbjuds sexuella tjänster enligt fastställd taxa med möjligheter till såväl virtuell som verklig sexuell kontakt.

Kring en sådan här tänkt "trappa", behöver vi mer kunskap, inte minst från de barn och unga som har egna erfarenheter, för att kunna ge hjälp och stöd i tid.

5. Barn och unga om riskerna med Internet

Det finns ett begränsat antal mer systematiskt gjorda sammanställningar med svenskt material kring hur ungdomars berättelser och egna reflektioner ser ut vad gäller risker med Internet. Ett exempel är den studie som våldsskildringsrådet gjorde 2003: "Barnens eget liv på Internet". Ettusen svenska barn i åldrarna 9-16 år fick frågan om vilka personliga uppgifter de skulle vara beredda att dela med sig av på Internet om det t.ex. handlade om att vinna en tävling. 30 procent av 13-16-åringarna skulle lämna ut sin hemadress och 43 procent skulle ange sitt fullständiga namn. 12-13 procent skulle skicka ett foto på sig själv.

Av de 78 procent som hade chattat på Internet uppgav mellan 30 och 50 procent att de någon gång lurats om sitt kön, sin ålder eller sitt utseende. Det visade sig att tonåringarna hade låtsats mer än de yngre barnen. Flickorna låtsas/ljuger om sitt namn, sin ålder och sitt utseende medan pojkarna främst ljuger om sådant de kan presteras. 46 procent uppgav att de träffat någon på riktigt som de endast chattat med på nätet tidigare. 19 procent hade träffat mer än fem personer. I ungefär hälften av dessa fall tar barnen med sig en jämnårig kompis. I 3 procent av fallen beger barnen sig till sådana här möten ensamma. I ungefär hälften av fallen var det "roligt" att träffas. I 4 procent av

fallen uppger barnen att personen "sa elaka saker till mig" eller "försökte slå mig och göra mig illa". På frågan om de varit med om att någon de chattat med på nätet visat sig vara en vuxen person trots att de sagt att de var jämgamla uppgav 15 procent av barnen att de varit med om detta. I kombination med det som studien också utvisade, nämligen att barnens föräldrar var tämligen ovetande om vad barnen hade för sig på Internet, antyder dessa resultat att svenska barns utsatthet och riskbenägenhet inte är obetydlig. Många barn riskerar att hamna i oförutsedda situationer som de kan få svårt att hantera och de är tillräckligt många för att det ska finnas anledning att ytterligare förstärka vår beredskap att bistå barn och ungdomar med adekvat prevention och därtill kompetent stöd.

I anslutning till detta projekt formulerades på BRIS chatsida en discussionsfråga till de ungdomar som under en treveckorsperiod besökte sidan Det var en fråga som handlade om deras erfarenheter av att ha råkat illa ut på Internet. Under den tid som frågan låg ute inkom knappt åttiotalet inlägg. Ungdomarna redovisade i stort sett positiva erfarenheter av de kontakter som knutits över Internet. Några berättade dock om besvikelse, rädsla och hot. I flera fall handlade det om förälskelser som uppstått över nätet och man ville ha råd och stöd i hur man skulle göra. Vad skulle man säga till sina föräldrar? Skulle man gå vidare och träffas på riktigt? De flesta inläggen bestod av råd och synpunkter till dem som beskrev denna typ av villrådighet inför kontakter som knutits på Internet.

För den som vill skaffa sig kunskaper om hur barn och unga själva formulerar sig, hur den digitala versionen av dagens ungdomskultur ser ut, utgör den här typen av material förstas värdefulla källor. För en fördjupad förståelse behöver det dock kompletteras med observationer från längre tids kontakter med barn och unga som är aktiva inom detta område.

6. Behandlingsinsatser

Vilken typ av insatser/ansatser/behandling är särskilt lämpade för barn och unga med den här typen av upplevelser? Jag får intrycket att professionella behandlare hittills närmast sig ungdomar med erfarenheter av Internetrelaterade kränkningar och övergrepp med de ansatser som mer generellt gäller barn och unga med övergreppsproblematik. Frågorna inom området är fler än svaren. Professionella jag mött efterlyser praxis när det gäller pornografiskt exploaterade minderåriga barn där bildmaterial på Internet förekommer. Behandlare vill känna sig säkrare på hur och när barnen ska informeras, hur bildmaterial i olika format ska hanteras och arkiveras. Vem som ska kunna få tillgång till bildmaterialet är en annan brännande fråga i sådana

ärenden. Erfarenheter av hur detta ska hanteras över tid och följas upp när barnen blir äldre efterfrågas. Ska barnets hållning styra eller ska man själv som behandlare ta initiativ när det gäller uppföljning?

När det gäller bemötande och behandling kan behandlare tänka och agera på tre nivåer.

1. Generella insatser rörande Internet och generellt om IKT innehållande information, "lifeskill" (ung. livskunskap) – träning, peer to peer (kamrat till kamrat) - aktiviteter riktat mot alla barn och ungdomar, samt grundläggande information och utbildning för föräldrar och professionella. En sådan vid ansats motiveras förstås av att alla i någon mening kan "råka illa ut på nätet".

2. Riktade insatser för ungdomar med "riskbeteende": Unga personer som är mycket aktiva och skickar in bilder av sig själva. De som dejtar sina onlinetakter offline och de som själva är indragna i att trakassera andra, liksom de som inleder sexuella relationer där det föreligger avsevärd ålderskillnad. Denna grupp unga befinner sig någonstans i "trappan" där det i framtiden kan komma att gälla att erbjuda sexuella tjänster mot betalning.

3. Stöd och behandling för barn och unga med specifika erfarenheter av Internetrelaterade kränkningar behöver utvecklas. Av den erfarenhet som finns redovisad hitintills framgår att åtminstone när det gäller gruppen som kan bete sig självdestruktivt, så föreligger ofta inte ett omedelbart självupplevt behov av stöd, hjälp och bearbetning. I dessa fall är det uppenbart att den unge själv varit aktiv och tagit initiativ varför fördömande och avståndstagande från den närmaste omgivningen är vanligt. Detta måste hanteras i en behandlingskontakt. Här finns en behandlingsmässig utmaning av annat slag än vad som gäller för den "grundlurade" gruppen som efter svek och traumatiska upplevelser får träffa en behandlare.

7. Framtida uppgifter

På flera ställen i denna rapport återkommer behovet av samlad kunskap, ökad spridning av erfarenheter och den stora bristen på dokumentation. Unga personers egna erfarenheter av övergrepp i IKT-miljö är inte heller samlad. En projektanställd socionom vid BUP Elefanten i Linköping, kommer genom stöd från World Childhood Foundation att arbeta med att samla in de erfarenheter som finns spridda i landet. I projektet ingår att ta reda på hur barn och unga med egna erfarenheter av IKT-relaterade övergrepp kan få hjälp. Behandlingsteam på olika håll i landet som upptäcker att fler och fler unga personer som kommer till deras mottagning har upplevt våld och övergrepp genom kontakter på Internet eller andra IKT-relaterade miljöer kommer också att inbjudas att delta i kunskapsutvecklingen. Det är viktigt att kombinera existerande kunskap om stöd och rehabilitering av barn och unga som utsatts för övergrepp med den nya internationella kunskapen rörande den kvalitativt annorlunda miljö som Internet och IKT-miljöer är. På så sätt syftar projektet till att ge professionella som arbetar med stöd till barn nya och bättre verktyg och metoder så att barn kan skyddas från övergrepp och så att de som råkat illa ut, kan få adekvat och korrekt bemötande.

X Referenser

Brisrapporten – samtal och mejl till BRIS 2005

Carr, John for ECPAT International. (2001). Child Pornography. Working paper for the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, Yokohama, Japan.

Colman, E. (2003). Children 'act out' net porn images. The Australian. I ECPAT International. (2005) Violence against Children in Cyberspace. Bangkok, Thailand.

Dagens Nyheter 2006-02-10, s10

ECPAT International. (2005). Violence against Children in Cyberspace. Bangkok, Thailand.

Finkelhor, D., Mitchell, K., & Wolak, J. (2000, June). Online Victimization: A report on the Nation's Youth. US: National Center for Missing and Exploited Children.

Mediarådet 2006 "Koll på Porr"

NCH. (2002). 1 in 4 children are the victims of 'online' bullying. UK: NCHI. I ECPAT International. (2005). Violence against Children in Cyberspace. Bangkok, Thailand.

Palmer, T., Stacey, L. (2004). Just one Click,- Sexual abuse of children and young people through the Internet and mobile telephone technology. Barnardo's. Essex, UK.

Phnom Penh Post. (2003, June 6-19). Violent and child pornography widespread. Phnom Penh POST. Vol 12. No. 12.p.5. (I ECPAT International. (2005) Violence against Children in Cyberspace. Bangkok, Thailand.)

SAFT (2002). Föräldrastudie – Vad vet föräldrarna om barnens Internetanvändning. Våldsskildringsrådet. I SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige.

SAFT (2003). Barnstudie – barnens eget liv på Internet. Våldsskildringsrådet. I SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige.

SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige.

Svedin, C.G., Back, C. (2003). *Varför berättar de inte? Om att utnyttjas i barnpornografi*. Stockholm: Rädda Barnen.

Wolak, J., Mitchell, K., Finkelhor, D. (2003): Internet Sex Crimes against minors: The Response of Law Enforcement, Crimes against Children Research Center, University of New Hampshire.

I ökad omfattning rapporteras om att kränkningar, övergrepp, mobbning och trakasserier av barn och unga inte sällan har koppling till den nya tekniken runt mobiltelefoner, digitalkameror och datorer. Barn och unga, föräldrar, behandlare och andra professionella inom utbildningsområdet, och professionella som arbetar med barn behöver kännedom om de erfarenheter som nu börjar utvinnas från detta område. Denna rapport belyser dessa frågor.

Landstinget
i Östergötland

CHILDHOOD

WORLD CHILDHOOD FOUNDATION